

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΣΕΛΙΔΕΣ

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ
ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ:

ΑΘΑΝΑΣΟΓΛΗΣ ΚΡΙΤΩΝ: «Μιάν άλλη
όψη του θανάτου» (ποίημα).
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ: «Ο Χριστός
στη Φλάντρα» (ποίημα της Λιούου
Γουίντμπελλ μετάφραση από τα
'Αγγλικά).
ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ: «Ζαχόρι ή ο
γυρισμός του Στρατιώτη» (ποίημα).
ΓΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ: «Γυρές-μέρες» (ποίη-
μα), «Βράδυ» (ποίημα του 'Ανρὺ
Μπατάιγ, μετάφραση από τα Γαλλικά).
ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ Α.: «Η καρδιά του Γιάλ-
μαρ» (ποίημα του Λεοντ ντε Αίλ).
ΓΛΑΥΚΟΥ ΕΛΛΗ: «Διάψευση» (ποίημα).
ΔΑΛΔΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ: «Δοκίμιο για την
ανάδειξη κλασσικού» (αισθητική
μελέτη).
ΕΦΗΜΕΡΟΣ: «Βιβλία του Δρόμου» (χρο-
νογράφημα).
ΖΟΛΔΕΡ ΑΝΘΟΥΛΑ: «Πότε και πώς πρέ-
πει να ρθώ» (ποίημα) «Στην πρώτη
μας συνάντηση» (ποίημα) «Ηλιοθα-
σίλεμα» (ποίημα του Β. Ούγκω με-
τάφραση από τα Γαλλικά).
ΛΥΓΙΖΟΣ ΜΗΤΣΟΣ: «Ο άνθρωπος της
εραχής» (ποίημα σε πεζό).
ΜΗΛΑΤΟΣ ΔΑΚΗΣ: «Η Βιβλιοθήκη»
(πνευματικά ζητήματα).
ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΚΩΣΤΑΣ: «...Και έπεσε
στη φωτιά» (διήγημα του Σώμ.
Μώμ μετάφραση από τα Γαλλικά).
ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ ΔΡΟΘΕΑ: «Πώς βλέπω
το 'Αμερικανικό θέατρο».
ΠΑΠΠΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ: «Με διαώγεια και
συναίσθηση» (άρθρο).
ΤΖΑΛΛΑΣ ΚΙΜΩΝ: «Επιστροφή» (διή-
γημα).
ΤΖΟΒΑΣ ΦΡΙΣΟΣ: «Η Πυραμίδα» του
Ρένου (κριτική).
*Επίσης το τεύχος αυτό περιλαμβάνει
το άρθρο «Ζητήματα Πνευματικού ήθους»,
την Κριτική του Βιβλίου και την 'Αλλη-
λογραφία.

" ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ "

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
Γραφεία ΔΑΓΚΛΗ 10—ΙΩΑΝΝΙΝΑ
*Αριθ. Τηλεφ. 3-00
ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 4.000

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

*Υπεύθυνος συντάξεως: Β. ΠΑΠΠΑΣ

*Συνεργασία—βιβλία—εμβάσματα:
Κ. Τζάλλαν Δαγκλή 10—Ιωάννινα

2 ΜΕ ΔΙΑΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕ ΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ

...Σκεφθήκαμε πολύ, κατάμονοι
με τον ίδιο τον εαυτό μας γυμνό,
με τη θλιμμένη του αγνότητα και
το αδιάφθορο πάθος του, με τα
ίδια τα πράγματα γυμνά, ενώπιος
ένωπιω, ώρες πολλές, βαρείς κι
άνησυχες, γιομάτες από πικρή δι-
αύγεια και από συναίσθηση σκλη-
ρή. Μείναμε σιωπηλοί, φρυγμένοι,
με την «χαίνουσα» πληγή της ψυ-
χής μας να εξακοντίζει άκσταύου-
τα το σπαραγμό της μες στην έρη-
μωσή μας αυτή και τον ξεπεσμό
και την αθλιότητα.

Κι είπαμε με καθαρή πιά την
καρδιά κι' αμετάπειστη την από-
φαση πως θα πρέπει—δέν μπορεί
ν' γίνει άλλοιώς—όσο είναι έυνα-
τόν γρηγορώτερα, όσο είναι δυ-
νατόν έναργώστερα να σηκώσουμε
το κεφάλι, όσο, όπως και όπου
μπορούμε. Να λευτερώσουμε
τη δουλωμένη μας χειρονομία, από
τά τόσα πλέγματα από τις τόσες
έκμεταλλεύσεις, από τις τόσες κα-
κοποιήσεις, απελπισμένη, τραυμα-
τισμένη, άδέξια έστω, αλλά είλι-
κρινή, περίπνοη, παρθενική. Τρέ-
μουςαν άπ' το βάρος της μνήμης,
άπ' το βάρος της έμπειρίας, άπ'
το βάρος της ευθύνης, άπ' το βά-
ρος της όργης των γεγονότων, των
πραγμάτων και των στιγμών.

—Πρός τί, όμως θα μάς πούν;
Γιά το αύριο; Όχι και τόσο. Γιατί
το αύριο δέν ξαίρουμε άν θα φτά-
σει, άν θα υπάρξει και πώς θα
υπάρξει. Τίποτε δέν φαίνεται να έχει
το κουράγιο και τις ρίζες να στα-
θεί και να επιβιώσει μπροστά στην
καταδρομή αυτού του τρομαχτικού
μέλλοντος της Μηχανής, της 'Επι-
στήμης και της σαρκικής βουλμίας
των πολιτισμένων ανθρώπων.

—Πρός τί, όμως πάλι θα έξακο-
λουθήσουν να μάς πούν; Γιά το
σήμερα; Όστόσο όχι έντελώς και
γι' αυτό. Γιατί πρό παντός αυτό
έγινεν, αδιόρθωτα ταπεινό και μι-
κρόχαρο, έλεεινά άνθρωπο και διε-
στραμμένο. Τίποτε δέν μάς φαίνε-
ται να έχει το άνάστημα να όρθω-

θεί και να λάμψει άποτελεσματικά
μέσα σ' αυτόν το σπαραγμό των
συνειδήσεων, σ' αυτόν τον συσκο-
τισμό των πνευμάτων, σ' αυτήν
την διαστροφή των καθιερωμένων
έννοιών, μέσα σ' αυτόν άκόμη τον
άφανισμό της όμορφιάς της ζωής,
την κηλίδωση της αξιοπρέπειας,
την σπίλωση της τιμότητας, τον
ύστερισμό της σπατάλης του άν-
θρώπου, την γεύση της φθοράς,
μέσα σ' αυτόν τον τερατώδη συμ-
φυρμό της φλόγας και της λάσπης...

—'Αλλά τότε προς τί;

Πρός τίποτε σχεδόν. Όύτε για
δονκιχωτικά ή ναπολεόντεια σχέ-
δια, ούτε για καταλυτικούς κι' έπι-
πόλαιους οίστρους. Όύτε για ού-
τοπικές προθέσεις και μεγάλα λό-
για, ούτε για την πλήρωση του πε-
ριφήμου «Κενού» που ό πολὺς κό-
σμος δέν το ύποπτεύεται καν. Μό-
νο για την άνιδιοτελή, την άπε-
φθη, την σπαρταριστή, αλλά πνιγ-
μένη, κακοποιημένη, δολοφονημένη
κραυγή του πνεύματός μας. Μόνο
για την άμέρευτη δίψα της καρδιάς
μας. Μόνο για το άβάσταχτο άγ-
χος μας, μήπως και μπορέσουμε
να σαλέψουμε κάπως έτσι τα τεί-
χη αυτά της λεηλασίας μας και
της έρημιάς που μάς σκοτώνουν
κάθε μέρα, κάθε νύχτα, κάθε ώρα,
ένοχα, συχαμερά άδιαμαρτύρητα,
χωρίς μεγαλείο, χωρίς έξαρση,
μιά στιγμή πραγματικής χαράς κι'
εύτυχίας. Μήπως και μπορέσουμε
έτσι να άνανεύσουμε, έστω και
λίγο και για έλάχιστα, άπ' το κα-
θαρό όξυγόνο της ζωής.

Αυτό το σχεδόν τίπο-
τε είναι το παν για μάς.
Σ' αυτό το τίποτε θέλουμε να άνα-
λώσουμε την ευγένεια και την όρμη
της νεανικής μας ζωής, όσην κα-
τορθώσαμεν, αϊμόφυρτοι, να δια-

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 1

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1952

ΖΑΓΟΡΙ

"Η Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ

Κρατώντας το πηλίκιο στο στήθος μου, γιομάτο θλίψη, κενό και σιωπή, έσερνα πρὸς τὴ ρεμματιά τὴ βουνίσια μου περιπέτεια. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶχα· κι' ἀπότομα, πράσινο, πράσινο, πράσινο! Πράσινο πὸς μὲς φώτιζε, νὰ περάσω, νὰ ζήσω. Πράσινο πὸς ἀντιφέγγιζε πάνω στὸν οὐρανὸ σὰ νὰ σάλευαν στὸ γαλάζιο του στάρι καὶ καστανιές. Μι' ἀχνὴ ἀλλόκοτη. Σὰ νὰ γλῶττιζε ὁ ἥλιος. Πράσινο, πράσινο, πράσινο!

Καὶ τὸ ρυάκι τῆς ρεμματίας σὰν μιὰ φλέβα στὸ στήθος μου κελάρυζε φιλικὰ μ' ἕναν ἥχο παράξενο. Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ πὸς μὲς μὲλεγε σ' ἀγαπῶ. Ἦταν τὸ τραγούδι τῆς γῆς πὸς τὴν ξανασυναντούσε. Ἦταν τὰ πρῶτα ψελλίσματα τῆς φιλοξενίας τοῦ κόσμου. Ἦταν ἡ μάννα σου πὸς χάιδευε τὴν ψυχὴ σου μὲ τὴ φωνὴ τῆς, σὰ νὰ σοῦ πλένε τὰ ποδάρια μὲ δυὸ κλώνια βασιλικὸ βουτηγμένα στὴ στέρνα πίσω ἀπ' τὰ μάτια τῆς. Ἦταν οἱ φουαρμόνικες τῶν παιδιῶν πὸς μαζεῦονταν ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο «Ἐπὶ γῆς εἰρήνη, κι' ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Γύρω μου ἐμοιάζαν τὰ κλαδιά σὰν πλεγμένα τραγούδια. Ἐνοιώθα μουνεκεμένη τὴ σκληρὴ καρδιά κομμάτια φωτεινὰ κρέμονταν ἀπ' τὰ μάτια μου.

Κρατώντας τὸ πηλίκιο στὸ στήθος μου, γιομάτο ἥλιο, κατέβαινα. Ἀφῆνα πίσω μου τὴν πράσινη αὐγὴ, σὰν ἀνάμνηση, σὰν τραγούδι, σὰν σπῆτι πὸς μ' ἀνάψαν φωτιά, πὸς μὲς πλύναν τὰ πόδια, πὸς μ' ἔλλαξαν. Κι' ἔφευγα μ' ἕνα κρίνο στὸ χέρι. Εἶχα ἀκόμη στὰ χεῖλη τ' ἀντίδωρο πὸς μὲ πρόσφερε, μὲς ἀπ' τὸ πράσινο, μὲ τ' ὀλόλευκο χέρι τῆς ἡ εἰρήνη τοῦ σύμπαντος. Τὸ ρυάκι ἀκολουθοῦσε τὰ ἴχνη μου. Κελάρυζε ὅπως ὁ ἄγιος μόχθος σὲ μιὰ φλέβα φωμιοῦ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

του καλλιέργεια τοῦ θάμπους τῆς δημιουργίας, μέσα ἀπ' τὸν ξεχωριστὸ χαρακτῆρα τῶν παραδόσεων του κι' ἀνάλογα μὲ τὴ δική μας ἰδιοσυστάσια καὶ ψυχολογία, νὰ ὑπηρετήσουμε, ν' ἀμυθοῦμε καὶ νὰ προωθήσουμε, ὅσο μποροῦμε φιλοτιμότερα, ἀγνότερα, καὶ εὐρύτερα, τὸ δοκιμαζόμενο, τὸ διασπρόμενο, τὸ πλαστογραφούμενο πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας. Μὲ θαρρετὴν εὐθύτητα καὶ σταθερότητα. Μὲ εἰλικρίνεια, μὲ ἀγωνιστικότητα, μὲ ἀκαταπόνητη ἐργασία, μὲ ἀνόθευτη ποιότητα, μὲ ἀδιάπτωτη προσπάθεια.

Αὐτὸς εἶναι ὁ δικός μας σκοπὸς κι' αὐτὴ εἶναι ἡ δική μας φιλοδοξία. Ἄν ἔχουμε κάτι μέσα μας, ἂν σῶζουμε κάτι μέσα μας ἀπ' τὴν εὐγένεια καὶ τὴν ἀρετὴν, ἀπ' τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ὑψηλοφροσύνη, ἀπ' τὴν ποιότητα καὶ τὸ ἥθος τῶν πατέρων μας, αὐτῶν τῶν μεγάλων

πατέρων μας πὸς «ὁ λόγος τους ἦταν γεγονός καὶ τὸ ἔργο τους μνημεῖο» νὰ τὸ δώσουμε, ὅπως καὶ ὅσο μποροῦμε, καλλίτερα, πληρέστερα, ἐντονώτερα. Νὰ τὸ ἐκφράσουμε, νὰ τὸ ἀρτιώσουμε, νὰ τὸ ἀντικειμενοποιήσουμε μὲ τὸν πιὸ ἀντάξιο, πιὸ ὑψηλόφρονα καὶ πιὸ ἀρμόδιο τρόπο. Ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ ἐξιλεωθοῦμε κάπως. Ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ δικαιολογήσουμε τὸν ἑαυτὸ μας σχετικὰ.

Τίποτε περισσότερο, τίποτε λιγώτερο. Ὅσοι πιστοὶ προσέλθετε. «Διὸ τραχείας καὶ ἀνάντους τῆς ἀναβάσεως...»

B. Π.

Σκέψεις τοῦ "Όσκαρ Ουάιλντ

Εἶναι σκληρὸ νὰ μιλάει ὁ κόσμος γιὰ σᾶς. Ἕνα πράμα εἶναι ἀκόμα χειρότερο: Νὰ μὴν μιλάει καθόλου.

ΤΗΣ ΣΤΙΓΜΗΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

Συνηθίσαμε νὰ λέμε γυναῖκες τοῦ δρόμου, τίς δυστυχισμένες ἐκείνες ὑπάρξεις πὸς κατάντησαν νὰ πωλοῦνται στὸ πεζοδρόμιο. Μὰ νὰ πὸς ἔχουμε καὶ διβλῖα τοῦ δρόμου, τὰ διβλῖα πὸς κι' αὐτὰ προσφέρονται στὸ δρόμο. Ὑπάρχει μιὰ κάποια ομοιότητα μεταξὺ τους γιὰτὶ ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια ὅπως καὶ τὸ διβλῖο ἔχουν μιὰν ἱερότητα πὸς ὅταν γίνε ἀγοραῖα, θλίβει. Τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα δὲν ἀνέχεται αὐτὸν τὸν ξεπεσμό. Διαμαρτύρεται.

Στὴν πόλιν μας τὰ διβλῖα πωλοῦνται κι' ἀγοράζονται μόνο στὰ διβλαιοπωλεῖα, μ' ἐπιμέλεια καὶ στοργὴ φυλαγμένα στὰ ράφια καὶ στίς προθήκες τους. Μὰ στὴν Ἀθήνα, ὅπως καὶ στίς μεγάλες ξένες πολιτείες, εἶναι κάτι συνηθισμένο τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν διβλίων τοῦ δρόμου, τῶν διβλίων πὸς περιφέρονται ἐδῶ—ἐκεῖ ἢ σ' ἕνα καροτσάκι, φέρονται μὲ ῥιγμένα, ἑτερόκλητα καὶ τσαλαπατημένα, ἢ πωλοῦνται στὴν πρόχειρη τάβλα τοῦ πεζοδρομίου. Ποιὸς πὸς ἐξηγεῖ στὴν Ἀθήνα δὲν θυμάται καὶ δὲν νοσταλγεῖ τὴ γραφικότητα τῶν γύρω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο δρόμων, ὅπου μπρὸς στὸν ὑπαίθριον διβλαιοπώλη, ὁ φτωχὸς φοιτητὴς, ἡ δασκάλα τῆς ξένης γλώσσας μὲ τὴν καθὼς πρέπει μαθήτριά, ὁ αὐστηρὸς ἐρευνητὴς, ὁ χαριεντιζόμενος ἀργόσχολος ἐφαχναν καὶ παζάρευαν ὄρθι, ἀτέλειωτα.

Μὰ νὰ πὸς τίς προάλλες ἔκαμε καὶ δὴ τὴν ἐμφάνισή του τὸ καροτσάκι μὲ τὰ διβλῖα. Κάπου σὲ μιὰ γωνιά ὁ ἀδιάφορος καὶ κουρασμένος πωλητὴς μπρὸς στὸ καροτσάκι του διαλαλοῦσε τὸ ἐμπόρεμά του.

Ἡ σκηνὴ πὸς ἦταν ἀπροσδόκητη καὶ ξαφνικὴ μὲ κράτησε ἀκίνητο, ἐνὼ διάβαινα.

Ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ μου χρόνια στὴν Ἀθήνα ἐνοιώθα μιὰ συγκίνηση μπρὸς σ' αὐτὰ τὰ καυμένα ἐκθετα διβλῖα πὸς κάπως βάνουσα καὶ χυδαία στοιβάζονταν: στὰ καροτσάκια νὰ πωληθοῦν. Μοῦ θύμιζαν τοὺς τρυφεροὺς στίχους τοῦ "Ἀγλα γιὰ τίς μυθολογίες πὸς τίς περιφέρουν οἱ κυρίες σὰν «ἄρρωστα παιδιά». Ἰσως γιὰτὶ, ὅπως καὶ παραπάνω εἶπα, τὸ διβλῖο ἔχει γιὰ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα μιὰν ἱερότητα, ἔχει (πὸς νὰ τὸ πῶ) κάτι ἀπὸ τὴν ἱερότητα τοῦ ἱδίου τοῦ πνεύματός τοῦ ἀνθρώπινου. Κάτι ἀπὸ τὴν πολυτιμότητα τῆς ἰδίας του τῆς ψυχῆς. Δὲν εἶναι ἕνα τυχαῖο ἐμπόρεμα, ἀνώνυμο, ὅπως εἶπα τ' ἄλλα ἐμπορεύματα τῆς ἀγορᾶς. Τὸ ἴδιο αἶσθημα ἐνοιώσα πάλι μπρὸς στὸ καροτσάκι

τοῦ πλανώδιου πωλητῆ τῆς πόλης μας. Βιβλῖα μικρά, μεγάλα, χρυσοδεμένα, πανόδετα, ἄδετα, πολυχρώμα μὲς φάνηκαν πὸς καρτερούσαν ὑπομονητικὰ τὸ χέρι πὸς θὰ τὰ ἀνέσυρε ἀπὸ τὸ πνιγνὸ αὐτὸ ἀνακάτεμμα, νὰ τὰ τοποθετήσῃ ἐκεῖ πὸς τοὺς ἀξίζει. Στὴν γαλῆνη καὶ στὴν ἀσφάλεια τοῦ σπουδαστηρίου. Καὶ στὴν ἀναμονὴ τους αὐτὴ—μὲς φάνηκε—πὸς εἶχαν ὅλη τὴ στωικότητα, τὴν καρτερία τοῦ διαπαιδαγωγημένου, τοῦ πολιτισμένου ἀνθρώπου πὸς μπορεῖ καὶ ἐξαιρεταί πάνω ἀπὸ τὴ μικρότητα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ἀτενίζοντας ἕρμεα πρὸς μιὰ αἰώνια ἀλήθεια.

Μὰ—ὅπως πολλὲς φορὲς συμβαίνει—ἡ πρώτη συγκίνηση ὑποχώρησε μπρὸς στὴν περιέργεια καὶ τὸ ἐνδιαφέρον: Ἀς ρίξουμε μιὰ ματιά!

Ἡ ἀναζήτησή αὐτὴ ἦταν τὸ δεύτερο σκέλος τοῦ ἐνδιαφέροντός μου γιὰ τὰ διβλῖα αὐτὰ τοῦ δρόμου. Ἕνα παράδοξο θέλητρο, μιὰ γοητεία μικρῆς περιπέτειας μὲ πλημμυρίζαν ὅταν γρήγορα, νευρικὰ, ἀνακάτεψα τοὺς σωρούς τῶν βιβλίων ἀναζητώντας κάτι ὁμορφο καὶ σπάνιο πὸς θὰ μὲ ἀποζημιῶνε καὶ θὰ μὲ ἔδινε χαρὰ καὶ ἱκανοποίησι.

Ἦταν ἕνα ὥχρο καὶ μακρὸν βέβαια ἀντιφέγγισμα ἀπ' τὸν πυρετὸ τοῦ ἀρχαιολόγου πὸς προσδοκᾷ τὴν ἀνακάλυψιν ἐνὸς μυστικοῦ ἀπὸ τὴ μητέρα γῆ, ἀπὸ τὴν ἀγωνία καὶ τὸ πάθος τοῦ τυχοδιώκτη τοῦ Ἐλντοράντο πὸς σκυμμένος στὴν ἄμμο τοῦ ποταμοῦ, ἐφαχνε γιὰ τοὺς χρυσοὺς κόκκους πὸς θὰ τὸν λύτρωναν ἀπὸ τὴ φτώχεια καὶ τὴν περιπέτεια...

Τὶ μικρὴ εὐτυχία ὅταν τέλος πάντων ὕστερ' ἀπὸ μιὰν ἀναζήτησιν (παρ' ὅλη τὴ δυσφορίαν τοῦ ἀμύητου πωλητῆ πὸς δὲν κατανόουσε οὔτε συγχωροῦσε αὐτὴ τὴν παράξενη βιασύνη) κρατοῦσα στὸ χέρι, μικροὺς ὑπάκουους αἰχμαλώτους, ἕνα—δυὸ διβλῖα! Ἐνοιώθα τὴν ἰδια εὐχαρίστησιν, τὴν ἰδια ἀγνή, πηγαία χαρὰ ἐνὸς ὥραίου ἡλιοθασιλέματος, μιὰς καλῆς πράξης, μιὰς σπανίας παρῆρας!

Ὁ πωλητὴς πὸς μὲ τὸ ἐμπορικὸ του ἐνστικτο ὠφρᾶνθηκε στὸ σταμάτημά μου τὸ «ἀλίσθερίσι» τόνωσε κάπως τὴν κουρασμένη διαφύμησί του. Τὶ νὰ γίνε; Ὁ καθένας τὴ δουλειά του...

Ἡ σκέψις, ἡ εἰκὼν πὸς σὰν κινηματογραφικὴ ταινία μὲ παρέσυραν—γιὰ λίγες στιγμὲς—ἐδύσαν. Πλησίασα τὸ καροτσάκι κι' ἄρχισα νὰ φάχνω τοὺς σωρούς τῶν σκονισμένων διβλίων...

ΕΦΗΜΕΡΟΣ

ΜΙΑΝ ΑΛΛΗ ΟΨΗ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Τὶ ὥραίος πὸς εἶσαι μὲ τὰ κόκκινα σαντάλια σου! Σὲ βλέπω νὰ συριανᾷς ἀγέλαστος στὴν κάμαρα τοῦ μικροῦ Ρεμπῶ στὴ διαίσθησιν τοῦ νεκροῦ Τζῶν Κήτς στὸ ἄδειο κελὶ τοῦ ἐξουθενωμένου Πόε μεταμορφωμένος σὲ μαῦρο πουλὶ αὐτὸ πὸς τὸν ἔφερε μὲ τὰ φτερά του [στὴν ἀθανασία.

Τώρα σὲ ξέρω καλά.

Ἔρχεσαι δίπλα σὲ μένα τὸ ἡφαίστειο ἀπὸ δνείρα μὲ τὴ θερμοκρασία χειμωνιάτικης νύχτας, γιὰ νὰ μειώσεις τὴν ἀντοχή μου, μπάξεις ἀπὸ τὴν κλειδαρότρυπα τίς [ἀγωνίες

καὶ τὴ φθορὰ κι' ὥρα τὴν ὥρα μὲ χλωμαίνεις σὰν τὸ ἄρρωστο κίτρο· καίς μέσα μου τὸ λάδι τῆς ὑπαρξῆς κι' ἀνίκανος παραδίνομαι σὲ σένα μὲ χίλιες προφυλάξεις γιὰτὶ δὲν θέλω νὰ μὲ πάρει μάτι ἀνθρώπου [που σ' αὐτὴ τὴ χυδαία μας περίπτωξη.

Καταφέρνεις νὰ μὲ νικᾷς πότε—πότε γιὰτὶ λείπει ἀπὸ μένα ὁ φύλακας ἄγγελος τοῦ κουρασμένου μου ὕπνου γιὰτὶ παραδοχεῖς τίς γαλανὲς ὥρες μου νὰ φαρμακώσεις μὲ τὸ πικρὸ δοτάνι τῆς μοναξιάς.

Ὅλοι τὸ ξεαίρουν πὸς κυτᾶζω τὸν ἥλιο καὶ βλέπω τὸ σκοτεινὸ σου κανθό, κυτῶ τὴ χαρὰ τῶν ἀγρῶν καὶ βλέπω τὴν κόκκινη κάπα σου ἀπλωμένη στὰ πόδια τους, κυτῶ τὸ Θεὸ καὶ κάτι μ' ἀπελπίζει γιὰτὶ ἐσὺ μπαίνεις στὰ μάτια μου κι' ὁδηγεῖς τὸ βλέμμα μου μακριὰ ἀπὸ τὰστρα.

Φεῖδι, διπλωμένο πάνω στὴν ψυχὴ μου, δικέφαλο κι' ἂν ἀκόμα δὲ μείνει κομμάτι ἀπ' τὴ φρυγμένη μου σάρκα μέσα στὸ αἷμα μου δὲν εἶσαι ἀκόμα, ἐκεῖ ἐλπίζω πὸς θὰ δάψεις τὴ μοῦρῃ σου στὴ φωτιά του γιὰ νὰ δοκιμάσεις τὴν ἀνίκητη φλόγα τῆς καρτερίας.

ΚΡΙΤΩΝ ΑΘΑΝΑΣΟΓΛΗΣ

κύτταξε με υποψία: Πρώτα τὸν ἄντρα ποὺ ἡ γαλάζια, ἀπλανὴς ματιά του, χανόνταν πάνω της ὅσοι τὴ γυναῖκα τοῦ τὴν ἐδλεπε χαμογελαστή. Τῆς ἦταν ἀγνωστοί καὶ τὸ ντύσιμό τους ἦταν κάπως διαφορετικὸ ἀπ' αὐτὸ πὺ ἤξερε—ἦταν σὰ ξένοι...

—Τὶ θέλετε; Εἶπε σοβαρά, σχεδὸν σκυθρωπὰ καὶ τὰ μαῦρα, ἀγέλαστα μάτια της στυλώθηκαν στὴν Ἑσθήρ. (Δὲν εἶναι ἀπ' ἐδῶ, εἶπε μέσα της, ἡσυχὰ ἡ Ἑσθήρ. Τὸ ντύσιμό της, ἡ ὁμιλία της δείχνουν πὺ εἶναι ἀπὸ χωρὶό. Βλάχα. Πὺς μένει στὸ σπῆτι μας; Τὶ νὰ τῆς πῶ; Ὁἶταν πὺ καλὰ νὰ μὴν ἐρχόμαστε ἐστὶ, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀπροετοίμαστοι.)

Ὁ τυφλὸς ἀνυπόμονος τὴν πρόλαβε. —Κυρά μου (ἡ ὁμιλία της τὸν ἔκχαζε νὰ καταλάβει πὺς ἐστὶ ἔπρεπε νὰ τὴν ὀνομάσει) θέλουμε νὰ μάθουμε ποιὸς καὶ πὺς κάθεται ἐδῶ. Γιατὶ ἐμεῖς εἴμαστε οἱ ἰδιοκτῆτες τοῦ σπῆτιοῦ. Ἐγὼ καὶ ἡ ἀδελφή μου ἡ Ἑσθήρ. Λεῖπαμε χρόνια πολλά...

Κι' ὕστερα χαμηλώνοντας τὴ φωνή του:

—Εἴμαστε Ἑβραῖοι. Κλεισμένοι σὲ στρατόπεδο, μακριὰ ἀπ' ἐδῶ πολὺ, στὴν Πολωνία...

Ἡ Ἑσθήρ χαμήλωσε συγκαταβατικὰ τὸ κεφάλι.

—Τί; Ἐσπασε ἀμέσως ἡ γυναῖκα μετὰ τὴ βαρεῖα, ἰδιότροπη προφορὰ της. Ἐνα κύμα αἵματος ἐδάφη τὸ χλωμὸ της πρόσωπο κάτω ἀπ' τὴ μαύρη μαντίλα της. Στὰ σκοτεινὰ της μάτια, ἀστράψε μιὰ λάμψη καὶ ὕστερα ἔμεινε ἐκεῖ νὰ τὰ φλογίζει ἄγρια. Ἡ ταραχή της τὴν μπόδιζε νὰ μιλήσει.

Μιὰ θαρρεῖα σιωπὴ ἔπεσε γιὰ λίγο ἀνάμεσά τους.

Ἡ Ἑσθήρ σφίχτηκε στὸν ἀδελφὸ της. Ὁ τυφλὸς μετὰ τὸ ὑπερτροφικὸ τοῦ ἐνστικτοῦ, μάντεψε τὴν παρουσία ἐνὸς ἀόριστου κινδύνου. Κάτι σὰν τὸ ἔσπασμα μιᾶς καταγίδας.

—Ὡστε—κάγχασε ἄγρια ἡ γυναῖκα—εἰστε οἱ ἀρεντάδες τοῦ σπῆτιοῦ. Κι' ἤρθατε νὰ τὸ ξαναπάρετε. Καὶ μεῖς τεῖμαστε λοιπὸν ἐδῶ; Τὶ τὸ φυλάμε τόσα χρόνια; Εἴμαστε τρεῖς φαρμίλιες σ' αὐτὸ τὸ σπῆτι καὶ εἴμαστε σφαγμένοι, καμένοι, ρημαγμένοι... Καὶ τὸ σπῆτι μᾶς τὸ δώκε δικό μας ὁ Στρατηγός...

Σήκωσε τὸ κορμὶ της ἀπειλητικὰ καὶ ἔβαλε τὰ χέρια της στὴ μέση. Ἐμοιαζε περισσότερο γιὰ ἄντρα, μετὰ τὴ χοντρή της προφορὰ, τίς θαρρεῖες της γροθιές, τὸ δυνατό μυῶδες της λαιμό. Σὰν ἕνα ὄρειο, στημένη στὸ κατώφλι τῆς πόρτας, δέσποζε στὶς δύο ἀνήσυχες ὑπάρξεις.

—Μὰ τὸ σπῆτι εἶναι δικό μας, εἶπε

εὐγενικὰ ἡ Ἑσθήρ. Δὲ ζητᾶμε κάτι παράλογο...

—Τὸ σπῆτι εἶναι τοῦ Θεοῦ τώρα, τὴν ἔκοψε μετὰ πάθος ἡ γυναῖκα. Καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς διώξει ἀπ' ἐδῶ. Ἀκούς; Κανένας! Εἴμαστε τρεῖς φαρμίλιες σοῦειπα, εἰκοσιπέντε νομάτοι, ἀγρίμια τοῦ λόγγου καὶ ὄχι ἄνθρωποι. Κανένας δὲ θὰ μπορέσει νὰ περάσει τὸ κατώφλι ἐτοῦτο. Κανένας! Ἀκούτε;

Μιλοῦσε θυνατὰ τώρα. Κι' ἄλλες γυναῖκες, θλάχες, ὀλόιδες σὰν καὶ αὐτή, μελανοφοροῦσες ἤρθαν κοντὰ τους καὶ τοὺς κυτοῦσαν θυνατὰ στὰ μάτια, μουρμουρίζοντας ἀκατάληπτα λόγια. Ἐνα τσοῦρμιο ἀπὸ παιδάκια, ἐυπόλητα, μισόγυμνα, ῥώμικα τοὺς περιεργάζονταν μετὰ ἀπορημένα τους μάτια. Σὰν ἕνα μυθικὸ σπῆλαιο, τὸ σκοτεινὸ χαγιάτι τοῦ σπῆτιοῦ γεννοῦσε ἀνθρώπους.

Ὁ Ἐλιέξερ αἰσθάνθηκε γύρω του μιὰ θάλασσα ἀπειλητικὴ. Κάτι ἔπεσε παραλυμένο μέσα του. Ἡ φοβερὴ φωνή, ποὺ πρωτάκουσε στὸ στρατόπεδο, ἀκούστηκε πάλι μέσα του: Ἀφῆσέ τα ὅλα καὶ φύγε. Μὴν ἀντιδρᾷς καθόλου—δὲν ὠφελεῖ. Φύγε, φύγε, φύγε. Εἶναι μάταιο ὅ,τι καὶ ἂν κάνεις. Εἶναι ἄνθρωποι ἀποφασισμένοι γιὰ ὅλα, κἀθονται χρόνια στὸ σπῆτι. Μὴν τοὺς ἐκτεφείς, εἶναι ἀμείλικτοι. Πήγαινε ἄλλοῦ νὰ βρεῖς γαλήνη. Φύγε, φύγε, φύγε...

—Πᾶμε Ἑσθήρ ἔκανε ἀπεγνωσμένα. Πᾶμε, πνίγουμε ἐδῶ.

Ἡ Ἑσθήρ δὲν μιλοῦσε. Ὅσοι ἀπὸ τὸν πρῶτο αἰφνιδιασμὸ, ἡ ψυχὴ της τινάχτηκε, σφίχτηκε, ὀρθώθηκε. Τὸ ψύχραιμο γαλάζιο μάτι της ἀγκάλιασε τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν ποὺ τὴν κυτοῦσαν σκληρὰ, ἀποφασισμένα. Μιὰ μπόχα ἐρχόνταν ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τοῦ σπῆτιοῦ. Κύτταξε μέσα: Περ' ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ χαγιάτι, φαίνονταν ἕνα κομμάτι αὐλῆς. Παραμυλημένο. Καζάνια, ξύλα, μιὰ κατσίκα, δύο τρεῖς ὄρνιθες. Ὅλα ἦταν μακριὰ, σὰν ἰδωμένα ἀπὸ τὴν ἀνάποδη τηλεσκοπίου.

—Πᾶμε ξανάπε ὁ τυφλὸς ἀνυπόμονος καὶ τῆς ἔσφιξε τὸ μπράτσο.

—Πᾶμε εἶπε καὶ ἡ Ἑσθήρ ἡσυχὰ. Ἀκουσαν τὴν πόρτα ποὺ ἔκλεισε μετὰ ὀρμὴ πίσω τους.

* * *

Ἡ μέρα τελείωνε... Στὸ γυρισμὸ, ὁ δρόμος ἦταν περισσότερο ἔρημος, ἀδέσβατος. Ὁ οὐρανὸς ἔγινε σκούρος καὶ κάπου—κάπου, ἕνα δὺ ἀστέρια τρεμβόλιασαν ψηλά. Πέρα, τὰ βουνὰ μάκρυναν, ἀόριστα, γεμάτα μυστήρια. Βιαστικὰ γυρνοῦσαν στὶς φωλιές τους πουλιὰ ἀργοπορημένα στὸ κυνήγι τῆς ἡμέρας. Ἦταν ἡ ὥρα ποὺ

τὰ πάντα σφίγγονται, σὰν ἀπὸ πο νάρχαλο ἐνστικτο, στὸν ἑαυτὸ τους.

—Συγχώρεσέ με, Ἑσθήρ ψυθίρι ὁ Ἐλιέξερ ἠλιμμένα, κόβοντας τὴ σπῆ ποὺ τοὺς εἶχε ἀποροῦ... καθὼς κατηφόριζαν πρὸς τὸ κυπαρίσσι. Θέλ νὰ στέκω πλάι σου, νὰ πολεμῶ σπῆ καὶ σύ... Μὰ εἶναι, ἀλλοίμονο, ὑπέρτερο τῶν δυνάμεών μου αὐτὸ. Ἐκεῖ πάντα (κόμπιασε λιγάκι) φαίνεται ὅτι ἐκεῖ πάνω, χάθηκε ὁ μισὸς ἑαυτοῦ μου. Σὺ εἶμαι ἕνα ἄλλος καὶ τίποτ' ἄλλο.

—Κουτέ, γύρισε καὶ τοῦ εἶπε ἀπὸ τομα, μὰ γεμάτη τρυφερότητα, ἡ ἀδελφὴ του. Τοῦ χάιδεψε ἀπαλὰ τὸ μπράτσο τὸ σπῆριγμένο στὸ δικό της. Εἶχε συνηθεῖσαι ἀπὸ καιρὸ νὰ τοῦ φέρεται, πάνω—κάτω, σὰ σ' ἕνα ἄρρωστο παιδάκι.

...Μὴ σκέπτεσαι τώρα τίποτα, πάνω σ' αὐτά... Ἀργότερα ἔχουμε ὅλο τὸν καιρό.

—Ἑσθήρ, ξανάπε λυπημένα ὁ τυφλὸς, ἀκολουθώντας μόνο τὴ σκέψη του. Νὰ φύγουμε ἀπὸ δῶ. Εἶναι λυπηρὸ αὐτὸ φοδερά καὶ γιὰ τοὺς δύο μας, τὸ ξέρω. Μὰ φαίνεται πὺς πολλὰ ἀλλάξαν στὴν πατρίδα μας, ἀπὸ τότε ποὺ φύγαμε καὶ ποὺ ἐμεῖς νομίζαμε τὰ ἴδια. Εἴμαστε λίγο κουτοὶ Ἑσθήρ, εἶπε μετὰ συγκίνης καὶ στάθηκε. Ὅλα ἔχουν ἀλλάξει... Δὲν εἶναι, δὲν εἴμαστε ὅπως καὶ πρῶτα...

Προχώρησαν πάλι.

... Ἐδῶ λίγοι δικοὶ μας ξαναγύρισαν. Κι' αὐτοὶ ἐρίσκουν ἀπειρες δυσκολίες καὶ σκέφτονται νὰ γυρίσουν πάλι στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ νὰ πᾶμε καὶ μεῖς. Εἴμαστε πολλοί, θάχουμε πλάτες γερές, δὲ θάμαστε στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἐχουν τακτοποιηθεῖ τὰ πράγματα στὴν Ἀθήνα, ἡ Κοινότητά μας θὰ μᾶς προστατέψει. Ἐχει δύναμι. Ἀς φύγουμε μιὰ ὥρα γρηγορότερα.

Μιλοῦσε τώρα ζωηρὰ, μετὰ ἀποφασιστικότητά.

Ἡ Ἑσθήρ τὸν ἀκούγε σιωπηλῇ. Ὅχι γιατί τὴν ἐπιρρέαζαν τὰ λόγια τοῦ ἀδελφοῦ της. Δίχως συζήτησι τὰ εἶχε ἀπορρίψει. Μὰ ἐνοιωθε μιὰ λύπη, μιὰ ἀπέρριπτη λύπη γεμάτη τρυφερότητα γιὰ τὸν Ἐλιέξερ. Πὺς εἶχε καταντήσει! Ποῦ εἶναι ὁ παλῆς, ὁ θαυμαστός Ἐλιέξερ, τὸ καύχημα τοῦ σπῆτιοῦ; Τὸ πρᾶγμα μικρότερο ἐμπόδιο τὸν τρώμαζε τώρα. Ἀλήθεια, σκέφτηκε μετὰ πόνο ἡ Ἑσθήρ. Κάτι πέθανε ἀπ' αὐτὸν ἀπ' ἐτοῦ τυφλώθηκε.

Εἶχαν φτάσει στὸ κυπαρίσσι. Κουρασμένοι καθίσαν στὸ πέτρινο πεζοῦλι ποὺ τὸν τριγύριζε.

Σχεδὸν ἦταν νύχτα.

Ἡ βουὴ ἀπὸ τὴν ἀγορὰ ἐρχόταν τώρα καὶ ἔσβυνε ἐδῶ, συγκεχυμένη, ἀκατάληπτη. Περισσότερο ἀκουγόταν

HENRY BATAILLE

ΒΡΑΔΙΑ

Κάποιες πολλὲς μεγάλες νύχτες τὰ χωριά σωμαίνου ἀπὸ γυρίσουν στὶς φωλιές ὅλα τὰ περιστέρια. Πεθαίνουν ἡσυχὰ μαζί με τίς γαλάζιες ὄρες καὶ στὸ κωδωνοστάσιο σιγῶν τὰ χελιδόνια. Τότε, γιὰ νὰ ξυπνήσουν, φῶτα ἀνάβουνε χλωμά, γέρικα, μικρὰ φῶτα, ὅπως σὲ κάποια μοναστήρια καὶ περπατοῦν φανοὶ πὺς κάτω, μέσα στὴν ὁμίχλη. Μακριὰ ὁ γκρίζος δρόμος ξετυλίγεται γλυκὰ... Τ' ἄνθη στοὺς κήπους μέσα μένουν τώρα σιωπηλὰ ν' ἀκούσουνε τὸ θάνατο τοῦ παλαιῦ χωριοῦ τους, γιατί γνωρίζουν πὺς ἐκεῖ πρωτάνοιξαν στὸ φῶς... Ἐπειτα σβύνουν καὶ τὰ φῶτα ὀλόγυρα, παντοῦ, ἐνῶ οἱ σκοτεινιασμένοι ἀρχαῖοι τοῖχοι ξεψυχοῦνε σὰν τίς γριούλες, ἡσυχὰ, γλυκὰ, μετὰ καλωσύνη...

Μετ. ΜΙΧ. ΓΑΚΗΣ

ΥΓΡΕΣ ΜΕΡΕΣ...

Υγρὲς μέρες, παράξενες, τὰ βράδια σας ἀνοίγουν σὰν τὰ βιβλία ποὺ ἀνοίγαμε, παιδιὰ, κοντὰ στὸ τζάκι. Στὸν ταραγμένο νοῦ οἱ παλιές μετὰ τίς καινούργιες σμίγουν ὄρες—ἄσπρα καὶ μαῦρα, ὅπως στὸ σκάκι.

Αὐτὴ ἡ βροχὴ ποὺ πέφτει σήμερα, ἔλυνε τοὺς κήπους, γέμισε ἡ σκέψη ἀπὸ σταλαγματιές. Καὶ στὴν καρδιά μου νοιώθω τοὺς παλιούς, τοὺς ἰδίους χτύπους, ὅπως στὶς πρώτης πολιτείας τῆς ἀνηφορίας.

...Βράδυ. Οἱ ἀνθισμένες ἀκακίες. Στὰ φύλλα πράσινο βαθὺ καὶ ἄσπρα σημάδια στὰ νερά τοῦ δρόμου...

—Υγρὲς μέρες, παράξενες, τίς ἴδιες ἔχω θυμηθῇ στιγμὲς ἀπὸ τὸ πρῶτο τ' ὄνειρό μου.

ΜΙΧ. ΓΑΚΗΣ

Φεῖ τὰ πρῶτα φῶτα τῆς πολιτείας καὶ μιὰ ἀντιφεγγιὰ ἐρχόνταν ἀπαλὴ στὴν ἔρημη πλατανοῦλα. Τριγύρω παράθωρα ἦταν φωτισμένα καὶ κάπου ἀκούγονταν μιὰ φωνή, παιδική ἢ γυναικεῖα, ποὺ κατὶ ἔλεγε ἢ ζητοῦσε. Ἡ Ἑσθήρ κυτοῦσε ἀπληρῶτα μπροστά της. Ἀνέπνεε βαθειὰ ὅλη αὐτὴ τὴν ταπεινὴ εὐτυχία ποὺ τὴν ἐνοιωθε πλάι της καὶ ποὺ τῆς ἦταν τόσο γνώριμη.

Ὁ τυφλὸς δὲ μιλοῦσε. Κοντὰ τῆς αἰσθάνονταν τώρα σὰ ν' ἀκουμπόσε σὲ κατὶ στέρεο.

—Ὅπως θέλεις Ἑσθήρ εἶπε μα-

λακά. Κι' ὕστερ' ἀπὸ λίγο μετὰ πόνο:

—Ἀχ μόνο ποὺ ἐγὼ δὲν μπορῶ τίποτα νὰ σοῦ προσφέρω. Φοβάμαι ἀκό-

μα πὺς σοῦ εἶμαι ἕνα ἐπιζήμιον θάρος. Ντρέπομαι, ντρέπομαι γι' αὐτό...

Βίασα μετὰ συγκίνης καὶ πάθος, ἡ ἀδελφὴ τοῦ γύρισε καὶ τὸν ἀγκάλιασε. Αἰσθάνονταν τὰ μαλλιά της στὸ πρόσωπό του, στὸ λαιμό του. Καὶ τὴ φωνή της ποὺ τοῦ ψυθίρισε στὸ αὐτί:

—Σὺ τοῦ εἶπε, σὺ; Ἀρκεῖ δι' εἰσὶ κοντὰ μου, τίποτ' ἄλλο δὲ ζητῶ ἀπὸ σένα. Εἶναι αὐτὴ σου ἡ προσφορά ἀνυπολόγιστη, ὅσο δὲ μπορεῖς νὰ φαντασθεῖς. Γιατὶ ἴσως, ὅταν μοῦ λείψεις καὶ δὲ σὲ νοιώθω κοντὰ μου καὶ μείνω μόνη στὴ ζωὴ, τότε τὸ θάρρος μου αὐτό, ποὺ θαυμάζεις, θὰ πέσει στὴ γῆ καὶ σὰν ἕνα κομμάτι γυαλὶ θὰ γίνεῖ χίλια κομμάτια...

1949 KIMON TZALLAS

ΣΥΜΒΟΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΝΑΤΟΜΙΑΣ

Διπλός παράγοντας έρχεται να συναρτήσει πάντα τη σύνθεση της ανθρώπινης προσωπικότητας. Η κληρονομικότητα και το περιβάλλον. Τυφλός και κάπως αστάθμητος για την πλειονότητα των ειδικών επιστημόνων ο πρώτος όρος, σταθμητός, δηλ. δημιουργικά μεταπλαστός, αφού μάλιστα λαβαίνει τη μορφή της αναγκαιότητας, ο δεύτερος.

Στην περιοχή των πνευματικών επιτευγμάτων, λέγοντας περιβάλλον, εννοούμε τις αξίες της εποχής, όσες δεν εφθάρσαν κι' όσες έπιζούν απ' την ακάματη και έπαγωγική συνομιλία της ζωής, απ' το συχνότατο σκληρό διαλεκτικό της αγώνισμα. Ο άνθρωπος της τέχνης, και μιλάμε φυσικά για μεγάλα αναστήματα, οφείλει να βρίσκεται σε άγρυπνη ανταπόκριση προς τις αξίες της εποχής, όπως αυτές τις ιεραρχούν και τις μεταλλάθουν από ποσόν σε ποιόν τα σύγχρονα καλλιτεχνικά πνεύματα. Γιατί τ' αληθινά έργα τέχνης δεν είναι παρά συναισθηματικές αναγωγές σε γενικότητες των φαινομένων της μεταβατικής έμπειρίας, μ' άλλα λόγια συγκινησιακές γενικότητες. (1) Αλλά η ζωή φθείρεται πάντα και μεταλλάσσεται. Συμβαίνει λοιπόν τώρα να έρωτηθούμε πού οφείλεται ή διαρκής ή ή σχετική νεανικότητα έργων στηριγμένων στο περιβάλλον, αφού αναπόφευκτα για τους έπερχόμενους καιρούς έχει φθαρεί και το περιβάλλον; Οφείλεται στο γεγονός ότι ή κίνηση είναι αφάνταστα ταχύτερη στην έπιφάνεια της ζωής απ' ό,τι στο βάθος της κι' όποιος εκφράζει μόνον την έπιφάνεια γίνεται έπικαιρικός και αναγκαστικά θαρραλύνεται, μαζί με το θαράθρομα των μεταβατικών συνθηκών που τον γέννησαν· ενώ ο μεγάλος έποχιακός δημιουργός κατάφερε με το βλέμμα του να είσχωρήσει προπαντός στο βάθος και, μολοντί εκφράζει ήθικα αξιώματα του παρελθόντος, συμβάλει συχνά να καταφάσκει και στις άσικες παραόνοτες (*).

1. Edward Upward.

2. Αυτόθ. βλ. και «ο ποιητής δεν έχει άλλο τρόπο να υπηρέτησε την αλήθεια, παρά προσπαθώντας να εκφράσει τη δική του αλήθεια, αλήθεια μιας εποχής, που δεν αποκλείεται να είναι κι' ένα κομμάτι της αλήθειας άλλων εποχών, αν έχει την τύχη να είναι μεγάλος». Γ. Σεφέρη, Δοκίμια (Μολόγος πάνω στην ποίηση), σ. 166.

Αλλ' ενώ το περιβάλλον, όπως το ορίζουμε, συμβάλλει στη γέννηση του μεγάλου, ή εκμετάλλευση των κληρονομικών καταβολών, δηλ. του προγονικού περιβάλλοντος, σε απόλυτη συνάρτηση πάντα με τις έποχιακές αξίες, συμβάλλει στη γέννηση του κλασσικού. Ο όρος κλασσικός έδω, όπως θα δείχτει έλπίζω πειδ κάτω, δεν αναφέρεται στους δημιουργούς της Έλληνικής και της Λατινικής Αρχαιότητας, ούτε πάλι στους κορυφαίους κάθε έθνικής φιλολογίας. Και υπάρχει, φαντάζομαι, ουσιαστική διαφορά, ανεξάρτητα απ' την αισθητική τους αξία, μεταξύ μεγάλου και κλασσικού. Μεγάλοι λ. χ. είναι ο Βιγιδόν και ο Ουίτμαν, και, για να έπεκταθούμε και σε καλλιτεργημένες μορφές καλλιτεργημένων κοινωνιών ο Λεοπάρντι, ο Πούσκιν, ο Σίλλερ, ο Κήτς. Αλλά πραγματική δυστυχία ψυχής: μάς καταλαμβάνει, αν θελήσουμε ν' αναμετρήσουμε και τους κλασσικούς. Απομένει ο Βιργίλιος και ο Σαίξπηρ κι' ακόμα, σάν ύψηλές αποτυχίες, ο Ντάντε, ο Θεοβάλντες, ο Γκαίτε, ο Ντοστογιέφσκυ. Όλοι τους, πρότυπα και γεννιές απόπειρες έφθασαν για τις έποχές που ήρθαν το έκτόπισμά τους. Και ή κλασσικότητα, μικρή ή μεγάλη, εξαρτάται απ' την έκταση, δηλ. την ακτίνα, που θα καλύπτει το έκτόπισμα, καθώς ένας καλλιτεχνικός όγκος βουλιάζει με μια κατακόρυφη κατιούσα μες την παράδοση για ν' ανασύρει τους θησαυρούς της, αλλά βουλιάζει πάντα με σκάφανδο του καιρού του. Ο Βιργίλιος βούλιαξε πρώτος και προσπάθησε με το έκτόπισμά του να γεφυρώσει δύο κόσμους, κολοσσικούς κι' αντίθετους, (2) ή μάλλον ν' ανασύρει την ανατολή για πρώτη φορά πίσω απ' το άρμα της δύσης, να φέρει μάλλα λόγια αρχαιότητα, που δρίθει άφορητα πληθωρικά μέσα του, ως το κατώφλι της Εύρώπης. Έλάχιστα φιλολογικός και έωφορικός δαιμόνιος, βουλιάζοντας στην άγγλική, στη λατινική και έκειθεν στην έλληνική παράδοση, έτσι έφθασε για την έποχή του και για τις έπερχόμενες έποχές το έκτόπισμά του και ο Σαίξπηρ.

II

Αλλ' ως έρευνήσουμε καλλίτερα

3. Τ. Έλιοτ: Τι σημαίνει κλασσικός [μετ. Α. Δεκαλάς], περ. «Ο αιώνας μας, 1948—1949 [φ. 11—12, 1—2].

τις προϋποθέσεις και την αληθινή φυσιογνωμία των κλασσικών. Δεν υπάρχει φυσικά αντίρρηση πώς είναι γεννήματα μιας κοινωνίας, που έφτασε στην ώριμότητά της, ύστερα από πολύμοχη έσωτερική έπεξεργασία όλων των αγαθών, υλικών και πνευματικών, από την οικονομία ως τη γλώσσα, τη γλώσσα φυσικά σάν ζωντανό φορέα πολιτισμού. (3) Κι' ακόμα σ' αυτή την ώριμη κοινωνία, σε κάθε εκδήλωση του πολιτισμού της, θα πρέπει να υποφώσκει, σπερματικά αλλά ζωηρά, όλη ή προγενέστερη διαδικασία της, όλοι οι προγενέστεροι αναδαθμοί των εκδηλώσεών της, δηλ. όλη ή ιστορική μνήμη της πορείας των αγαθών, που έτσι μονάχα προσφέρονται, σχεδόν προκλητικά, για τη δημιουργία του κλασσικού. Είναι δηλ. όλα αυτά μια έγγύηση για την αυτοχθονία, το πρωτογενές ενός πολιτισμού. Φτάνοντας στην ακμή του ένας πολιτισμός, είναι σά να αναρωτιέται για την αυτοτέλειά του, για τις άπώτερες εκείνες ρίζες του, απ' όπου έπήγασαν, σάν από μια μήτρα, πολλές, διαφορετικές σήμερα, πνευματικές όμορφιές.

Ο κλασσικός δημιουργός, για να φτάσει ως αυτή την τομή, πρέπει να έργαστεί όδυνηρά και ευσυνείδητα, πρό παντός χωρίς διάκενα χαοτικά, αλλά έμπιστευόμενος στην ποιητική του σοφία. Απ' τις καταβολές του παρελθόντος, σάν εκφραστές της ιστορικής μνήμης της μεγάλης όμάδας που εκπροσωπεί, πρέπει να ξέρει να δαμάζει την ύλη, να απορρίπτει την άχρηστη, να συνδιαλέγεται δοκιμαστικά με την άμφιβολία, να ξεριζώνει τέλος την γόνιμη, ανεδόχοντάς την ως το φως των ήμερών μας.

Κι' ή γόνιμη τούτη ύλη άνευρίσκειται φυσικά πάντα σε μήκος και πλάτος παραλληλίας, δηλ. παραστατικής αντιστοιχίας προς την έποχή μας. Είναι μια μεροληπτική αναδρομή, που όχι μονάχα έπιτρέπεται, αλλά πολλές φορές έπιβάλλεται να γίνει, για την καλλίτερη όργανική γεφύρωση παρελθόντος και παρόντος, άρκει ή παραλληλία να ζητηθεί μέσα στην παράδοση

4. Αυτόθ. όπου και ήφραση «κλασσικός» δεν είναι ο ίδιος εκείνος που εκμεταλλεύεται τη γλώσσα ενός λαού, αλλ' εκείνος που εκμεταλλεύεται την ιδιοφυία της γλώσσας ενός λαού,

αυτογενοῦς πολιτισμοῦ (*). Αλλά τα δύο στοιχεία, δηλ. ή ύλη, ή πρωτογενές ενός πολιτισμού, που άφορά την ύλη, και ή χω, χαοτικά διάκενα αναδρομή σ' ένα άτος και μήκος παραλληλίας του παλθόντος, που θα συμβαίνει να είναι και κρίσιμη καταβολή πολλών νεώτερων πολιτισμών, που άφορά την τακτική και τη δυναμική του δημιουργού, είναι αναντικατάστατες, ίσως και μοναδικές προϋποθέσεις κλασσικισμού. Μοναδικές και αναντικατάστατες, έφ' όσον όμως έπαληθεύουν το παρόν, δηλ. υπηρέτουν τις σύγχρονες έποχιακές αξίες.

Δεν έχομε παρά να σκεφτούμε, ότι οι περισσότεροι απ' τους νεώτερους κλασσικισμούς είναι αναντίρρητα, γιατί δεν έτήρησαν τη μια ή και τις δύο απ' αυτές τις προϋποθέσεις, συμβατικοί κλασσικισμοί. Παράδειγμα ο γαλλικός. Ο Ρακίνας στράφηκε απότομα, μ' ένα διασκελισμό κατά συνταγήν, προς την αρχαιότητα. Έτσι πρόδινε την έτερογένεια του πολιτισμού του. Θάπρεπε να εκμεταλλευτεί τουλάχιστον τις κοινές έθνικές του καταβολές, δηλ. τη σκληρή υποθήκη του φραγγογαλακτικού στοιχείου, που καθ' όλοκληρίαν άγνόησε, καίτοι τη διατηρούσε στη φιλολογία του ο Βιγιδόν και ο Ραμπλαί. Αν είχε τη δύναμη, μπορούσε ν' ανατρέξει ακόμα στους Λατίνους προγόνους του, και εκείθεν στην αρχαιότητα. Έκτός από έτερογένεια, ή κατ' ευσυνείδητα αναδρομή του στις αρχαίες μνήμες, έπρόδινε και παντελή έλλειψη δημιουργικής προβληματικής.

Αλλ' αν ο Ρακίνας φιλόλογησε, ευχαριστώντας αποκλειστικά την αλή, αίτημα ζωής που είχε έπακταθεί και στις μεγάλες μάξες, υπήρξε ή γόνιμη αναβίωση της αρχαιότητας στην έπιπωση του Ιταλικού κλασσικισμού. Η Ιταλική αναγέννηση συνεπής προς το αίτημα του καιρού της, άνεδραμε σ' ένα πλάτος και μήκος παραλληλίας και πέφτοντας στην καλή διαχείριση έκρηχτικών πνευμάτων, κέρδισε βέβαια μεγάλα χρονικά περιθώρια πνευματικής έπιβίωσης, κέρδισε την τιτλοφορία της καλλιτεχνικής μεγαλωσύνης, αλλά δεν κέρδισε την τιτλοφορία του αληθινού κλασσικισμού. Γιατί άγνόησε

5. Ο Κάθφης λ. χ. απ' την παρακμή των άρχων του αιώνας μας στην έλληνική παρακμή και ο Κάθφης από το Βίκσσιένα στα Μηδικά. Αλλά και έξω απ' την τέχνη καθημερινές φράσεις σάν αυτές «ο χρυσός αιώνας», «περνάμε σ' ένα νέον μεσαίωνα» σάν έρα έ- έταση, μαρτυρούν ότι ή αναδρομή σε πλάτος και μήκος παραλληλίας στο παρελθόν, έγινε, ήδη συνείδηση και στις πλαυτέρες μάξες, καρπός παιδείας και συναναστροφής.

με τη σειρά της τις πρόσφατες προγονικές μνήμες, που ήταν ο Ντάντε, που ήταν ο Βιργίλιος και εκείθεν ο Όμηρος. Απ' έδω κατάγεται ιδεολογικά και έρμηνεύεται μεθοδολογικά, μ' όλα τα προτερήματα και τα έλαττώματά της, ή ποιητική άποτυχία του δικού μας Σολωμού (*).

Αλλ' ουσιαστικότερα έργαστηκε ή γερμανική ψυχή και συγκλονιστικότερα άκόμη ή ρωσική. Σκεφτήκαμε ποτέ λ. χ. τί γόνιμη σπουδή και παράδειγμα για μίμηση είναι ή ύψηλη άποτυχία του Γκαίτε; Αφομοίωσε τη λαϊκή δαιμονολογία της φυλής του, βαίνοντας προς τις ρίζες του μεσαιωνικού μυστικισμού και ύπηρετώντας κάτω απ' το πρίσμα ενός νεοκλασσικού ούμανισμού, με τη διαλεκτική έπαγωγικότητα του έγελειανού σχήματος, την ίδια την έποχή του. Αν είχε ο Γκαίτε την έκρηχτική φύση των Ιδιοφυών της Ιταλικής αναγέννησης, ίσως να ήταν σήμερα ο μοναδικός εύρωπος κλασσικός. Τέτοια προοριζόταν «για να δυναμώσει τους αιώνας» (4) ή μοίρα του Φάουστ. Γιατί κοντά σ' άλλα είναι ή άκριδής καρποφορία μιας ένιαίας ποιητικής συνείδησης και το ένιαίο είναι ο υψιστος νόμος της μεγαλοφυίας, καθώς έγραψε στον Χάμπολντ λίγους μήνες πριν πεθάνει ο ίδιος ο Γκαίτε.

Αλλά πολύ σπαραχτικότερα όδηγήθηκε στο άχανές δίλλημα ή φιλολογία των Ρώσων. Μια ζωική κατάφαση προς την ύθαγένεια, που με διαστάσεις μεταφυσικές προσκόμιζε ένα σύνθημα μεσαιωνικού ρόλου στο έθνος τους, ήρθε έποχή που αντιστρατεύτηκε φαντικά προς το κήρυγμα του άμεσου σύνδεσμου με τη δύση. Στο κήρυγμα είχε δώσει τη μορφή της έπιταγής ή φυσιογνωμία του μεγάλου Πέτρου. Ακολούθησε άμέσως άμείλιτος διαχωρισμός σε δυτικόφιλους και σλαυόφιλους. Οι δυλίγες και τα «λόγια γύρω απ' τη μάχη του Ίγκωρ» κι' απ' την άλλη μεριά ο Μπάτρον και ο Σίλλερ. Δεν είναι παραδοξολόγημα αν τοιστεί, ότι τότε κινδύνευε ή ίδια ή αυτόρκεία του πνευματικού τους πολιτισμού και ο λόγος

6. Ένώ γράφει απ' τη σκοπιά της σχετικότητας και του αίσθησιμού του ο σύγχρονος ποιητής «μην φαίνεται πώς έτσι που την προσδιορίζω ή ακή, αυτή (το ποιητικό αυτό) στην Ελλάδα ορίζεται σε χαμηλότοπο έπίπεδο κι' από τον μέσο όρο λ. χ. των Έπανησιών στον καιρό του Σολωμού κι' από τον μέσον όρο της σημερινής Εύρώπης, ίσως από έλλειψη φροντίδας, ίσως από τη γλωσσική άναρχία, ίσως γιατί ή έλλειψη της ποιητικής ήταν υπερβολικά γοργή και δεν μπόρεσε να την παρακολουθήσει». Γ. Σεφέρη: Γράμμα στον Γ. Κασιμάλη, περ. Άγγλοέλληνική Έπιθεώρηση, Ι. Ι. [Ιούλ.—Αύγ. 1950] σ. 505.

7. Μαλαρμέ.

σημαίνει πώς κινδύνευαν οι βάσιμες δυνατότητες για έξέχουσες κατακτήσεις του ανθρώπινου λογικού. Και ήταν στείμες, που ή τάση προς την αυτόρκεία, προς το γηγενές, έπαίρνε κάτι απ' την τραγική ουσία μιας κορυφαίας φυλετικής πείνας. Κι' αφού ή διαμάχη διαδραματίστηκε μέσα σ' έτερόδοξες πνευματικές συνειδήσεις της αξίας ενός Μπιελίνσκυ, ενός Γκόγκολ, ενός Τσέχωφ, ενός Τουρκένιεφ και ενός Νεκράσωφ, ή άρμονική συζυγία κερδήθηκε τελικά, και κερδήθηκε μια για πάντα, απ' τ' αναστήματα του Τολστόϊ και του Ντοστογιέφσκυ. Ό,τι συστηματικά όρισε ο Μπερνιάεφ, ανατρέχοντας φιλοσοφικά στην προγονική μοίρα, σάν μεταφυσική μήτρα του σλαυικού στοιχείου που κάποτε δαυνίζεται την άγωνία ενός ζωικού, σχεδόν θάνατου θρησκευτικού μυστικισμού, το διαιώνισαν αισθητικά ο Τολστόϊ και ο Ντοστογιέφσκυ. Ένώ αναδύθηκαν κι' οι δύο τεράστιοι όγκοι, μέσ' απ' τα πανάρχαια υποστρώματα της φυλής τους, έπρόδωσαν και προβάλλουν πάντα σάν γνήσιοι και φοβερά σύγχρονοι κλασσικότροποι Εύρωπαίοι.

III

Στην έλληνική πνευματική περιοχή, αν εξαιρέσουμε λίγα μικρά μετέωρα, το πρόβλημα που πήρε τη δραματική μορφή μιας παταγώδους άποτυχίας.

Απ' έδω πήγασε και μια σειρά από έπακόλουθα, που ακόμα μάς λυμαινόνται, ο παρασιτισμός κι' ή ξενομανία, ο τοπικισμός κι' ή προγονοπληξία. Η προσδεδόμαστε στο περιβάλλον, δηλ. στις σύγχρονες πνευματικές αξίες, που κατά δυστυχία φαίνονται άναφομώτες με την έθνική μας φυσιογνωμία, ή αναπαύομαστε στατικοί κι' ανήξιοι στα πάτρια, δηλ. στο παρελθόν. Η συζυγία κατ' ανάγκην διχάστηκε, ή καλλίτερα τους τελευταίους αιώνας σπάνια κερδήθηκε. Κι' απόμεινε μονάχα για τους αισθητικούς μας το πρόβλημα, «ξενηλασία και έλληνικότητα», «ζωή και παράδοση» (*).

Ο έλληνικός ρωμαντικός πρώτος, μ' όλη την τοπικιστική μεγαλομανία και τη μουσειακή του επένδυση, στο πρόγραμμά του θυμήθηκε τις προγονικές καταβολές, τις βυζαντινές και πρό παντός τις αρχαίες. Είναι προς τιμή του. Το σφάλμα είναι ότι τις θυμήθηκε περίπου σάν ξένος, όπως δηλ. τα έθνη της Εύρώπης, και χωρίς καν την ουσιαστική άφομοίωση κι' άποδοτικότητα εκείνων. Και σά να μὴν έφτανε, ή έμπνευσή έπεσε στα χέρια του φα-

8. Βλ. σημ. 17.

ναριού, δηλ. του Βασιλειάδη, των Παράσχων, του Ραγκαβή, των Σούτσων κι' όλων των σχολαστικών επιγόνων του Δαπόντε και του Τζιτζή. Είναι κι' αυτός ένας λόγος που η άρτιότερη έκφραση του ελληνικού ρωμαντισμού πρέπει ν' αναζητηθεί σ' άλλα πεδία. Ο ιστορικός Παπαρηγόπουλος πρόσφερε μια θαυμαστή για τη σύνθεσή της ρωμαντική θεώρηση της συνεχείας της φυλής.

Τί βιασμός και κατάφορη παραχάραξη του κινήματός της χρειάστηκε αργότερα για ν' εγχολπωθή την ίδια θεωρία της συνεχείας της φυλής ή επόμενη επαναστατική γενιά, θεωρητικά με το Ν. Πολίτη και το Γιάννη Ψυχάρη, ποιητικά από τον Κ. Παλαμά. Ο τελευταίος υπήρξε δλόκληρος ένα ήφαιστειογενές έδαφος. Αλλά του έλειπε η ποιητική σοφία, που θα οργάνωνε τους πολυδαίδαλους μαιάνδρους της σκέψης και των αισθημάτων του σε μια ενιαία σύνθεση. Στην πραγματικότητα, κείμενα και υποκείμενα, αισθητά και υπεραισθητά, ιδέες και πράγματα αλληλογρονθοκοπούνταν μέσα του, οι προγονικές μνήμες τραδηγμένες τήςδε καίσε και συγκολλημένες με τις πιο αντιφατικές αξίες των πιο αντιφατικών εποχών, αναδίνοντας έτσι μιαν άδυσωπητη δυσαρμονία, που ποτέ δεν υπάκουσε σε μιαν ανώτερη συνδιαλλαγή, όπως ίσως, για να τολμήσουμε την παραβολή, στον Στραβίνσκυ. Έπειτα κατ'έξοχην πνευματικός αρχοντοχωριάτης καθώς ήταν, κατ' αντίθεση προς την επιτηδευμένη έστω αξιοπρέπεια των ρωμαντικών, μάς προσκόμισε πρώτος ένα πλέγμα κατωτερότητας, θυμίζοντάς μας, με τις στομφώδεις εκείνες στρατιές των στίχων του, που ήσαν σαν μαγάφωνα ξένων ποιητικών έγκυκλοπαιδεών, πως είμαστε μια έπαρχία της Βύρπηης. Ο Κ. Παλαμάς, θά φανεί χάποτε, παρ' όλη την πνευματική του πρωτεϊότητα, πως υπήρξε δλόκληρος ένας νεώτερος Καισάριος Δαπόντες.

Αλλά ο ψυχάρισιός, σαν επανάσταση που ήταν, μ' όλους τους πρόθυμους ποιητικούς εντολοδόχους του, φάνηκε πως ανακάλυπτε τουλάχιστον και εδράωνε μια κατ'έξοχην πρωτογενή και χυμώδη αντίληψη του εθνικού μας πολιτισμού. Η αντίληψη αυτή είναι η νεοελληνική ελληνικότητα, όπως την ονόμασε ο Γ. Σεφέρης.

Ο Γ. Σεφέρης, ποιητής με τόλμη και με περισκέψη ξεκίνησε από τον Καρυωτάκη, αυτόν τον φοβερόν ελάσσονα, και το πράγμα σημαίνει σ' να ξεκίνησε από το Λαφόργκι και το Βαλλερύ. Απ' έδω ή απόσταση που τον έφερε αργότερα ως τον Έλιοτ, ήταν

μικρή, γιατί απ' το Λαφόργκι και το Βαλλερύ είχε ξεκινήσει κι' ο Έλιοτ. Ο Έλιοτ του έδωσε την πρώτη ευκαιρία για μια προέκταση της στενής μεσοπολεμικής ασφυξίας και φάνηκε τότε καθαρά πως μπορούσε να γίνει έκφραστής ενός καθολικότερου άγχους και ο Σεφέρης. Δεν παρέδιδε ούτε τις προγονικές μνήμες, μόνον που η αναδρομή του έγινε με αυθαίρετα διάκενα, σχεδόν αποκλειστικά στα δημορικά, στα άρχονταυτικά και στην Όρεστεια. Έδειξε έτσι έλλειψη κλασικότητας, προβληματικής, για την οποία αισθάνεται την διάθεση, αφού μάλιστα πριν απ' αυτόν, αν και δυσκίνητα, μ' όλα ταυτα πολύ έντονότερα και λυρικότερα είχε καταξιώνει το δίωμα του πνευματοδιδασκάλου ο Σικελιανός.

Αλλά η αρχή του κακού βρίσκεται απ' τη στιγμή που ο Σεφέρης πέταξε, σαν σκανδαλωδές σύνθημα, την επιστροφή στα γηγενή μας κείμενα, τα δημοτικά τραγούδια, τα έργα του Κρητικού Θεάτρου, το Μακρυγιάννη.

Όλ' η πλειάδα των ποιητών της ίδιας ή παραπλήσιας γενιάς μετακινήθηκε τότε, σχεδόν αυτοματικά, σπρωγμένη κι' απ' την αγωνιστικότητα των πρόσφατων καιρών, προς τη νέα συνταγή. Ο Έλύτης άφησε τον Έλυάρ και τον Άρχοντα και μέσω του Λόρκα πέρασε προς τη νεοελληνική χλωρίδα και την νεοελληνική αντραγαθία ο Βρετάνος έγκατάλειψε τη σαρκαστική αγωνία των καταρχαίων ποιητών της Γαλλίας και πειραματίστηκε στην καλοκαθαρία ενός οδυνητικού παγανισμού. Σωστή επιδίωξη, απ' την οποία δεν γλύτωσε κι' αυτός ο έλκυστικά μπρετονικός Έγγονόπουλος. Ο Μπρετόν, ο Έλυάρ, ο Έλιοτ, ο Μαγιακόφσκυ μεταμφιέζονται άνετα, χωρίς θαριά συνείδηση, με τις εθνικές μας ένδυματες. Κι' ακολουθεί μια χαριτωμένη τοιχογραφία, που συνεχίζεται αδέξια κι' απ' τους νεώτερο. Ο «Μπολιβάρ» (9), το «Εμδχτήριό ήρωικό και πένθιμο για το χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας» (10), τ' αποσπάσματα απ' τη «Ρωμιοσύνη» (11). Η «Πατρίδα μου» (12), ή «ώδη για να θυμούμαστε τους ήρωες» (13). Και ήρωες είναι, ποιοι άλλοι, ο Καραϊσκάκης, ο Διάκος, ο Μπότσαρης και με μια μαθητική μεταφορά ο Μέγ. Αλέξανδρος κι' ο Αχιλλέας και τελευταία ο χαμένος ανθυπολοχαγός της Αλβανίας. Έτσι ένας νέος έπαρχιακός αρχοντοχωριάτης

σμός εισβάλλει στην περιοχή της χιτών μα. γραμμών. Ένώ ειν κρινέστεροι και συνεπείς προς τα γυνία των καιρών, χωρίς καμμία θεση κλασικισμού και θά μείνουν περίεργες εξαιρέσεις. ο Έγγονόπουλος κι' ο Έμπερίκος, γιατί δεν προσήλθαν να γεφυρώσουν τ' αεφόρωτο να κατορθώσουν αυτή «τη διαπύδη» του υπερρεαλισμού στα δημοτικά μας τραγούδια για να μεταχειριστούμε μια λεκτική αλχημεία του Γ. Θέμελη (14). Είχε προηγηθεί φυσικά ο έντελως εταρογενής Μελαχρινός, που πρώτος προσεπάθησε να προσεγγίσει το Βαλλερύ με τη δημοτική μας ποίηση.

Ο ίδιος ο Σεφέρης, ο υπεύθυνος αισθητικός της γενιάς του διαισθάνεται εξυπνος κ' έρμητικός από φύση του, περιορίστηκε αποκλειστικά σε μερικά μοτα και σε λεκτικά δάνεια λ' «δεν ξέροντας» (15), έπειδη άπαντα έτσι σ' ένα μέρος του Έρωτόκριτου. Γιατί, φαντάζομαι, να κατάλαβε την έλλειψη περιθωρίων για εκμετάλλευση ούσιας από παρόμοια άδύκιμα ή ξενότροπα κείμενα. Αλλ' όπως ο Έλιοτ δοκιμογράφικά ανυπόχλεψε όλη την παράδοση, έτσι κι' ο Σεφέρης. Με τη διαφορά πως ο πρώτος εργάστηκε με έρευναιτική σοφία, εισχωρώντας σε πλατύτατες προγονικές μάζες με συστηματική επωγικήτητα απ' τους συμβολιστές στους ρωμαντικούς, στους προρωμαντικούς, στους μυστικιστές τέλο με κορυφαία αναδρομή του το Δάντη και γενικά στους κλασσικούς ή κλασσικοποιημένους από το Σαίξπηρ ως τη λατινική φυσιογνωμία του Βιργιλίου. Ο Σεφέρης απεναντίας είναι ασυγχώρητος γιατί, διαθέτοντας άκέραιη κριτική συνείδηση, με την αφελή μυθολογία της νεοελληνικής ελληνικότητας μ' όλα ταυτα έφερε στην επιφάνεια το δόγμα της νεανικότητας του έθνους κι' είναι σ' να επιβάλλει μέσα μας το άγχος μιας εθνικής μειονεξίας. Αμάρτησε κι' είναι διπλά υπεύθυνος. Απέναντι της αλήθειας κ' απέναντι των ποιητών που αισθητικά εκπροσώπησε και θα εκπροσωπήσει στο μέλλον. Απέναντι των ποιητών γιατί τους μεταώρισε κατ'εξοχήν τους ή να καταλήξουν σε μια μοντέρνα ποιητική ήθογραφία, ή να παπαγαλίζουν άπεγνωσμένα άλλα Μπρετόν και άλλα Έλυάρ το κλίμα του Μακρυγιάννη. Απέναντι της αλήθειας, όχι γιατί δεν εκτιμούμε μνημεία δροσικά και κάποτε όργιλα, αληθινά καυχήματα του δημοτικού μας πολιτισμού, όπως είναι ο Μακρυγιάννης.

14. Βλ. σημ. 17.
15. Κίχλη

δημοτικά τραγούδια, ο Θεόφιλος Χαμυαήλ, ο Παναγιώτης Ζωγράφος. Αλλά γιατί πιστεύουμε πως είναι κατά τη δική να περιορίζεται ή φιλολία δεκαπέντε δλόκληρων σπαρακτιών αιώνων σ' αυτά τα δολιγάρια κι' έβιστα μνημεία άκόμα κι' αν ενισχυούν απ' τα έργα του Κρητικού Θεάτρου, τα Πτωχοπροδρομικά, τα Διδασκτικά, τις Μυθιστορίες, το έπος του Διγενή. Υπάρχει λοιπόν θαμμένη μια δόκιμη φιλολογία και κάτω απ' αυτή μια όλη θεμελίωση, που κ' έποικοδομήθηκεν ή φιλολογία αυτή, μια όλη άμεσα συγγενής και προγονική, που μοναδικά αυτή, αφού την προσδιορίσουμε, έχει το δικαίωμα να κρίνει για την αληθινή φυσιογνωμία του πολιτισμού μας.

Και για δοξολογία της τύχης μας, στέκουσιν μερικά όρόσημα, πρόσφατα έγκατεοπαρμένα στην πνευματική μας γεωγραφία, και μαζύ πρώτες απόπειρες κλασικισμού. Ο Ανδρέας Κάλβος, ο Σολωμός, ο Παπαδιαμάντης και ο Καβάφης. Πρόκειται για δεικτες δηλωτικούς των προγονικών καταβολών και της αληθινής φυσιογνωμίας μας, δηλ. πυξίδες ασφαλούς, θά λέγαμε προσανατολισμού.

Ο Ανδρέας Κάλβος ασθμαίνοντας κάτω από μια συνείδηση κλασικιστική, δάνεια της ευρωπαϊκής του παιδείας, διατήρησε, παρ' όλη την ψυχρή τετραγωνικότητα του διδακτικού ύφους και της στιχυουργικής του, μια έντονα διχασμένη προσωπικότητα. Γιατί ή ψυχή του κινήθηκε μέσα στην ασφυκτική ατμόσφαιρα του Όσσιάν, του Γιούγκ, του Νοβάλις. Τα προρωμαντικά αυτά υποστρώματα είναι ένας δραματικός κοχλασμός ψυχής, ώριμης, από έ.α βαθύ σε πυκνότητα αγωνίας παρελθόν, από ένα σαρκώδες παρόν κι' από έφαιτικές κάποτε μελλοντολογικές ενοράσεις. Μιλώντας κατ'έξοχην για θέματα έθνικά είναι δλόκληρος μια έγκυρη μαρτυρία για την ώριμότητα της φυλής. Κάτω από τη μονελλιτική αισιοδοξία του καιρού του άνετρεξε πρώτος σ' ένα πλάτος και μήκος παραλληλίας στην αρχαιότητα, από το Είκοσένα στα Μηδικά. Άμεσα καθοδηγητικές προγονικές φωνές της ύμνητικής στάσης απέναντι των γεγονότων και των ήθικων συμπερασμάτων υπήρξαν γι' αυτόν ο Ρωμανός και ο Πίνδαρος. Αλλ' όντως ο αγωνιώδης, αντιφατική φύση στο βάθος του, δολιχοδρόμησε άπεγνωσμένα και κάποτε όργισμένα μέσα στις υπόγειες φυλετικές μήτρες του έθιαντινού μεσαιώνα και παρ' όλη τη στομφώδη ύμνωδία του μοιάζει συχνά σ' μια πατριαρχική γλαύκα, που κρώζει

σπαρακτικά «επί το μέγα έρείπιον» της φυλής.

Ο Παπαδιαμάντης διάχυτα κι' εκείνος παγανιστικός, απέκοψε περισσότερη έκταση από τα πρόσφατα επιβιώματα, υπήρξε λοιπόν ή αναδρομή του, αναδρομή συνέπειας και χωρίς διάκενα, αλλά δστέργησε σε βάθος. Η δυζαντινή κληρονομιά, πολυσχιδής κ' έτοιμόροπη, θά τον αναγνωρίζει, φαντάζομαι, κι' αυτόν σαν επιβιώμα της και θά τον χαιρείται, για να επικαλεστούμε τους στίχους του, «ώσαν τη στείρα γράια που εγέννησε θεόπαιδο κι' ευφράνθη στα γεράματά της». Αλλά ή βρασή του υπήρξε συχνά βραση άγγελικά αγαθή, σχεδόν νηπιακή, και ίσως μια μονάχα στιγμή στον Παπαδιαμάντη, αυτός ο μαρτυρικός ελληνισμός, απόδημος και μή, αποδομένος με έκφραστικώτερη επιχειρηματολογία μέσ' από την άτελεύτητη στρατεία των ταπεινών γυναικών τύπων του, καταχτά την κορυφαία δραματική του κύρωση στην ψυχική περιπέτεια της «Φόνισσας». Το πράγμα σημαίνει πως ο Παπαδιαμάντης είχε γίνει σχεδόν έτοιμος να εκφράσει με τα μέτρα του περιβάλλοντος του, αλλά και με καθολικότερες νύξεις ένα μέρος απ' τα προγονικά κατάλοιπα, έτοιμα να τελικά δεν πραγματοποιήθηκε στο ύψος των προθέσεων, καιτοι είχε οδυσιαστικά επικουρήσει και το «Έγκλημα και Τιμωρία» του Ντοστογιέφσκυ.

Ο Σολωμός απεναντίας, διατηρώντας και μια κάποια αναλογία προς τον Παπαδιαμάντη, είναι σ' να αναδύθηκε απ' τα έγκατα του μεσαιωνικού μυστικισμού στη «Γυνάικα της Ζάκυνθος». Αντίθετα προς την τακτική του Κάλβου, αυτός εργάστηκε εκ των κάτω, υπήρξε δηλ. άπχωγικός. Έρευνώντας μέσ' απ' τα παραμύθια, τις ένθυμσεις και τα συναξάρια ή λαϊκή δαιμονολογία, βρήκε τη χρυσή τομή, εκ των κάτω ξανατονίζουμε, που τον πλησίαζε μετρογραφικά σε κορυφαία αναστήματα της δυτικής ευρωπαϊκής φιλολογίας. Ο κεντρικός ρόλος του διαδόλου με τα πολλά προσωπεία θυμίζει το Φάουστ, ενώ ή ανατριχιαστική παρουσία της γυναικός μάς οδηγεί κάπως προς το Μάκβεθ. Κ' ενώ το κλίμα του ξεκινά απ' το Δάντη, θαδίζει, θά λέγαμε, σε μια παραλληλία με τη μακαβρία μαγεία των παραμυθίων του Όφφμαν, ή δε μαθηματική του προέκταση, αν την επιχειρούσαμε, θά μάς έφρχε κατ'εύθειαν στη «Μία Έποχή στην Κόλαση» του Ριμπώ. Κι' όλες αυτές οι μνήμες καρδισμένες με μια πολύμοχθη κατάδωση στα πατρογονικά όρυχεια ενβάλλουν άβυσσος σ' ένα γεγονός σύγχρονης επανα-

στατικής ύψης, όπως είναι ή εθνική μας Έξοδος του Μεσολογγίου.

Είναι απ' τα περίεργα, ότι όλα τα κείμενα αυτών των δημιουργών, συγκεκριώντας τα πιο αντιφατικά στοιχεία, στην ούσια, συχνά και στη μορφή, είναι σ' να ξεκόβονται από την εποχή τους, δίνοντας την έντύπωση φυγής και αναχρονισμού. Φυγή και αναχρονισμός είναι κ' ή αρχαιολατρεία του Κάλβου κι' ο αποκρυφισμός του Σολωμού και ο ελληνιστικός αισθηματισμός του Καβάφη. Είναι γιατί δεν έγιναν ύμνωδοί του επικούρου, απ' όπου θά άντλούσαν ίσως μια αγαθή μερίδα μεγαλωσύνης, αλλά καμμία ύπόσχεσις κλασικιστικού πειραματισμού. Αλλά κατόπι τα κείμενά τους αποχτούν μια καταπληκτική επικαιρότητα κ' οι αντιδραστικοί για την εποχή τους γίνονται κατά κάποιαν όψη αγωνιστικοί, κίνητρα ανδρικής πορείας, γιατί επέμεναν, όσοι απ' αυτούς επέμεναν, στην έσωτερική διαμάχη των αξιών. Σ' αυτή τη διαμάχη των αξιών οι παλιές πάντα θά σαπίσουν, για να γίνουν τροφοδοσία των νέων, κι' ο καλλιτέχνης γίνεται άθελά του, στίβος, ενεργητικός ή παθητικός, αυτής της διαμάχης.

Στοίχος παθητικός της διαμάχης των αξιών της εποχής του αλλά και όλων των παρεμφερών εποχών υπήρξε ο Κ. Καβάφης. Ο Καβάφης επέτυχε πιδ πολύ απ' τους άλλους στα ποιητικά του έπιχειρήματα, γιατί έμόρφωσε τα νοήματά του κατά το ρήμα της παρακμής του καιρού του. Το ύφος και ή μορφή του έχουν κάτι απ' τη στυφή τραγελαφικότητα του παρόντος κοσμοπολιτισμού. Ο λόγος τον οδηγεί σε άδιέξοδα, γράφειοκρατικούς, φθαρμένους, επιγραμματικούς ή κωμικά πομπώδης, με σχολιές εκφράσεις και άτραπους συντάξεων. Ο λυρισμός του έχει την ψυχρή ανταύγεια ενός φωτός, θά λέγαμε, ηλεκτρικού. Είναι ο ίδιος σκηνοθεσία μέσα στην οποία ύψώνει τα θέματά του απ' την ιστορία σαν τραγικά, μονότι εύθραυστα, σκηνοθετήματα. Καθώς ο Κάλβος δραματίζεται στον «ναό των πρώτων Χριστιανών» τη μητέρα του κι' ο Σολωμός στο «μέλλοντα γενάμενον παρόν» την Έλευθερία δραματίζεται κι' ο Καβάφης τον Καισαρίωνα. Ακριδός καρπός ιστορικής αγωνίας ή συμβολική παρουσία του Καισαρίωνος. Κ' οι έπαφές τους συνεχίζονται. Δεν επιμένουμε στην ήθικη των «Θερμοπυλών» ή του «Ναι και Όχι» που αναλογεί κάπως στην ήθικη των σολωμικών «Πολιορκημένων». Αλλ' ήδη υπάρχουν πολλές κοινές νύξεις μεταξύ Κάλβου και Καβάφη. Οι Έρινύες στην «ώδη εις Χίον» και οι Έρινύες πάλι στο «Νέριον». Η καλδική Ναβα- [Συνέχεια εις την 16ην Σελίδα]

9. Έγγονόπουλος.
10. Έλύτης.
11. Ρίτσος.
12. Παπάς.
13. Θέμελης.

ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Τοῦ VICTOR HUGO

Ὁ ἥλιος μὲς στὰ σύννεφα, ἀπόψ' ἔχει κουρνιάσει
κι' αὐριο, θάρθουν θύελλες, νύχτες καὶ δειλινά,
μεθαύριο ἢ χαραυγὴ σ' ἀτμούς θὰ γλυκοσκιάση,
νύχτες καὶ πάλι θάρθουνε κι' ὁ χρόνος θὰ κυλᾷ.

Ἐπάνω ἀπὸ θάλασσες καὶ σὲ βουνῶν κορφές
ἡμέρες πολλὲς θὲ νὰ διαβοῦν, ποῦ τόσο λαχταροῦμε·
πάνω σὲ δάση, ὅπου κυλοῦν ἀσήμε οἱ πηγές
σὰν ψίθυροί θὲ νὰ διαβοῦν νεκρῶν ὅπ' ἀγαποῦμε.

Καὶ τὰ πανύψηλα βουνά, νερὰ κι' οἱ πρασινάδες
αὐλακωμένα ἂν βρίσκονται, ποτὲ δὲ θὰ γεράσουν·
θὰ ξανανοιώνουν χάρωπά με μύριες ὁμορφάδες
καὶ τῶν βουνῶν τὰ κρύσταλλα στὴ θάλασσα θὰ φθάσουν.

Μὰ γὼ ποῦ σκύβω δλημερὶς γιὰ πάντα τὸ κεφάλι
μὲ κάποιον ρίγος περπατῶ στοῦ ἡλίου τὸν ἀνθό·
καὶ γρήγορα θὲ νὰ χαθῶ μὲς σὲ γιορτῆς ἀγκάλῃ
χωρὶς νὰ χάσῃ, τίποτε, ὁ κόσμος ἀγαθός....

Ἀπόδοση ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ Α. ΖΟΛΔΕΡ

ΠΟΤΕ ΚΑΙ ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΡΘΩ;

Κοντὰ σου νάρθω θάθελες; Γιὰ πὲς μου, ποῦ καὶ πότε
καὶ πῶς νὰ ρθῶ; σὰν ἄγγελος, Ναϊάδα ἢ Βακχίδα;
Νάρθω σὰν χτές, σὰν σήμερα, ἢ πάλι σὰν καὶ τότε
νοσταλγικὴ σὰν χίμαιρα, γλυκεῖα σὰν τὴν ἐλπίδα;

Σὰν ἀγερόκοσμου πνοή, σὰν στόχαστὸς γαλήνη;
σὰν ξαστεριά, σὰν σίφουνας, σὰν δεῖλ' ἀχνό, κροκάτο
σὰν σάρκας ἀναπτέριασμα, σὲ πόθου μέσα δίνη,
ἢ συνοδεῖα με τ' ὄνειρο, τῆς νειότης, τὸ φευγάτο;

Νάρθω σὰν γέλοιο αὐγινό, ἢ σὰν στεργό' νὰ δάκρυ
ποῦ ἀπ' τοὺς κανθοὺς τῶν ὀφθαλμῶν κυλᾷ καὶ τρεμοσβύνει
κι' εἶναι τὸ «Χαῖρε» τῆς ζωῆς, στής σκοτεινιάς τὰ μάκρη
π' ἀνοίγει ὁ Ἀδης, ἀφεγγα, στὴ παγερὴ του κλίνη;

Μὲ τῶν δεινῶν τ' ἀνάσασμα, μὲ θρὸ γλυκὸ τῆς φτέρης
σὰν θείας ἀποκάλυψης τ' ἀγέρινο τὸ ντύμα;
ὦ, πὲς μου, ἴσως γνῶρισες κι' ἴσως ἀκόμα ξαίρεις,
πότε καὶ πῶς πρέπει νὰ ρθῶ, ναῦρω σὲ Σένα μνήμα...

ΑΝΘΟΥΛΑ Α. ΖΟΛΔΕΡ

ΔΕΚΟΝΤ ΝΤΕ ΛΙΑ (1818—1894)

Η ΚΑΡΔΙΑ ΤΟΥ ΓΙΑΛΜΑΡ

Ξάστερη ἢ νύχτα· κρύος ὁ ἀγέρας· κόκκινο τὸ χιόνι·
Πήχτρα οἱ γενναῖοι, ὅπου ἄθαφτοι σκεπάζουνε τὴ γῆ,
Ἄγριοι καὶ ἀσάλευτοι. Τὸ χέρι, τὸ σπαθὶ χουφτώνει.
Ἡ μαύρη ὀρδὴ τῶν κορακιῶν, κρούζοντας, δὲν ἀργεῖ.

Τὸ κρὸ φεγγάρι τὸ ἄτονό του φῶς μακρὰ σκορπᾷ.
Μέσ' στῶν νεκρῶν σηκώνεται ὁ Γιαλμαρ τὸ σωρό·
Μὲ τὰ δυὸ χέρια στὸ σπαθὶ τὸ κολοβὸ ἀκουμπᾷ·
Τὸ αἷμα, πορφύρα τῶν μαχῶν, τοῦ λούζει τὸ πλευρό.

«ὦέ! Βαστάει κανένας τοὺς δλίγγη ἀνάσα ἀκόμα,
Μέσα στὰ τόσα πρόσχαρα καὶ δυνατὰ παιδιὰ,
Ποῦχαν τὸ γέλιο τὴν αὐγὴ, τραγούδια εἶχαν στὸ στόμα,
Σὰν τὰ κοτούφια ἀνάμεσα στὰ λόγγια τὰ θαθεῖα.

Βουβοὶ ὅλοι· ἡ κάσκα μου ἔρεψε· βούλιαξε ἡ ἀρματωσιά μου·
Τῆς τίναξαν τὰ δέματα οἱ βροντιές τοῦ τσεκουριοῦ·
Τὰ μάτια μου αἷμα· μιὰ ἄσωστη βουὴ δέρνει τ' αὐτιά μου,
Ὅμοια μὲ τὸ οὐρλιασμα τῶν λύκων καὶ τοῦ ὠκεανοῦ.

Καλὸ κοράκι, ἔλα κοντὰ μου, ἐσὺ ποὺ τρῶς ἀνθρώπους·
Ἡ μύτη σου τὰ στήθια μου ἄς ξεσκίση, ἢ δυνατὴ·
Ἀπείραχτους θένα μᾶς ὁρῆς ξανὰ σ' αὐτοὺς τοὺς τόπους
Πάρ' τὴν καρδιά μου στὴν κοπέλλα τοῦ Ἰλμερ ἀχνιστὴ

Εἰς τὴν Οὐψάλα ὅπου οἱ Γιαρλοὶ πίνουν τὴν καλὴ μπόρα,
Καὶ τραγουδοῦν καὶ ρυθμικὰ βροντοῦν χρυσὰ καδιά,
Πέταξε, ἐσύ, ποὺ τίς ἐρμιές τοῦ λόγγου φέρνεις γύρα,
Ψάξε γι' αὐτὴν ποὺ μοῦταξαν, καὶ δὲς τῆς τὴν καρδιά.

Ψηλὰ στὸν πύργο, ἐκεῖ ὅπου στήνει ἡ κράξια τὸ λημέρι,
Λευκὴ θὰ στέκη, μὲ μακρὰ, κατάμαυρα μαλλιά.
Δαμπρὸ τὸ μάτι τῆς, σὰν ὁμορφῆς νυχτιάς τὸ ἀστέρι·
Κρίκοι ἀπὸ ἀσήμε ἀμιόλευτο τῆς κρέμονται στ' αὐτιά

Πὲς τῆς γιὰ τὴν ἀγάπη μου, κράχτη πικρὴ, καὶ ἀκέρη·
Δὸς τῆς ἐτούτη τὴν καρδιά· θὰ τήνε νοιώσῃ αὐτὴ,
Ὅχι χλωμὴ, μήτε ἀναντρη· μὰ κόκκινη καὶ πλέρια
Καὶ ἡ κόρη τοῦ Ἰλμερ, κόρακα, θὰ σὲ καλοδεχτεῖ.

Ἐγὼ πεθαίνω. Ρέει ἡ ζωὴ μου ἀπ' τῶν πληγῶν τὸν δρόμο.
Ἡ ὥρα μου ἦλθε· λυκουριά, πῆς τὸ αἷμα μου ζεστό.
Νίδς καὶ γερὸς καὶ πρόσχαρος· χωρὶς λεκὲ οὔτε νόμο,
Στὸν ἥλιο πάω, μὲ τοὺς θεοὺς μαζί νὰ θρονιαστῶ.

Μεταφραστὴς: Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Το βασικότερο, αναμφισβήτητο, ζήτημα που απασχολεί, ή πρέπει να απασχολεί τον προσεκτικό μελετητή των προβλημάτων του πνευματικού τομέα της περιοχής μας, είναι η δημιουργία Βιβλιοθήκης στην πόλι μας.

Όχι, βέβαια, γιατί αυτό επιβάλλουν οι παλιές περγαμινές κι' η φήμη της πόλης μας ως «πρώτης στ' άρματα, στα γρόσια και στα γράμματα», ούτε για να δικαιωθεί η περασμένη πνευματική προκοπή. Γιατί η Βιβλιοθήκη που θα περιέχει τ' απαραίτητα βοηθήματα και μέσα για την μελέτη και την εργασία του επιστήμονα και του λογίου, του φιλοπρόδου έρευνητή και του διανοούμενου, του ζητητικού άναγνώστη και του μαθητή, έχει άμεση χρησιμότητα και ικανοποιεί επιτακτική ανάγκη και ζήτηση των συνθηκών της ζωής μας.

Γι' αυτό δικαιολογημένα το ζήτημα της Βιβλιοθήκης άπασχόλησε ως τώρα κατ' επανάληψιν τις στήλες των εφημερίδων και των περιοδικών της πόλης μας. Διευτυπώθηκαν πολλές γνώμες σχετικά με την ίδρυση Βιβλιοθήκης, ρίχτηκαν αρκετές προτάσεις που προς στιγμήν γέμισαν ένθουσιασμό και προσδοκίες όλους μας. Κι' ύστερα τίποτε πιά. Σιωπή και άδράνεια, απ' εκεί που θα περίμενε κανείς κάποιες ενέργειες.

Ας συγχωρηθεί, όμως, ή επάνοδος στο θέμα αυτό, που διατηρεί την επικαιρότητά του, τουλάχιστον μέχρις ότου δοθεί κάποια λύση. Το ζήτημα όπως παρουσιάζεται σήμερα, δεν είναι τόσο πολύπλοκο και πολυδάπανο, όπως θέλησαν να το παραστήσουν. Καμιά ανάγκη δεν επιβάλλει την ίδρυση νέων βιβλιοθηκών, όταν με το νόμο 1161/1938 (Φ.Ε.Κ. τεύχος Α' αριθμ. 125) που, όσο ξέρουμε, δεν καταργήθηκε, έχει γίνει το πρώτο βήμα κι' είχε συσταθεί και λειτουργήσει μάλιστα για λίγο καιρό ή Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη. Ο συστατικός αυτός της βιβλιοθήκης νόμος προβλέπει με κάθε λεπτομέρεια τον τρόπο που θα διοικείται, τους πό-

ρους της, το προσωπικό της κ.λ.π. Κι' ο σκοπός της Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης, που κατά τον νόμο είναι: «καθόλου μορφωτικός, εξυπηρετούσα δέ ή βιβλιοθήκη ειδικώτερον και τας τοπικάς ανάγκας περιλαμβάνει βιβλία και περιοδικά δημοσιεύματα έγκυκλοπαιδικών γνώσεων, τα κυριώτερα έργα αρχαίας, βυζαντινής, μεσαιωνικής και νέας ελληνικής λογοτεχνίας, έκλογήν έργων των ξένων λογοτεχνιών εις τα πρωτότυπα ή εις δοκίμους μεταφράσεις, έργα αναφερόμενά εις την Έθνικήν ήμων ιστορίαν και εις δικώτερον εις την τοπικήν Ιστορίαν, την γεωγραφίαν, την λαογραφίαν και εις τα υπό των κατοίκων ασκούμενα επαγγέλματα» καλύπτει κατά την γνώμην μας τις στοιχειωδέστερες ανάγκες και πραγματώνει τον πρώτο στήκομό της Βιβλιοθήκης ως μορφωτικού Ίδρύματος. Δεν άπομένει, λοιπόν, παρά ή εξέυρεση της σχετικής αίθουσας που θα στεγασθεί ή Βιβλιοθήκη, αφού το κτιριακό συγκρότημα της Ζωσιμαίας Ακαδημίας εξακολουθεί να μένει ακόμα υπό επίταξιν για τις ανάγκες του Στρατιωτικού Νοσοκομείου. Γι' αυτό ο Δήμος, αν πραγματικά ενδιαφέρεται για την πραγμάτωση έστω και ελαχίστων έξ' όσων πραγματικά ή σημερινή διοίκησή του έχει εξαγγείλει, χωρίς να χρειάζεται ν' αναλάβει πολλές και δυσβάστακτες για τα σημερινά οικονομικά του, δαπάνες, πρέπει χωρίς άργοπορία να προσφέρει το σχετικό κτίριο. Σ' αυτό το σημείο σωστές απόψεις διευτυπώθηκαν στο γνωστό υπόμνημα των κ. κ. Βρανούση, Σαλαμάγκα, Δάκαρη.

Έτσι, αφού εξέυρεθεί και προσφερθεί ή αίθουσα το λόγον έχει πλέον ο Πρόεδρος της Εκπαιδευτικής Επιτροπής Ζωσιμάδων και το Υπουργείο της Παιδείας. Ο πρώτος για την χορήγηση της σχετικής δαπάνης για την συντήρηση της Βιβλιοθήκης, που, κατά τον νόμο βαρύνει, καθώς και ή μισθοδοσία του προσωπικού, την Εκπαιδευτική Επιτροπή Ζωσιμάδων. Και το Υπουργείο για την όλην έποπτεία σχετικά με την συντομώτερη έναρξη της

λειτουργίας της. Αν μάλιστα δεν μας γελά ή μνήμη ή Γενική Διοίκηση Ήπειρου είχε προβεί πρό καιροῦ σε σχετικές ενέργειες για τον διορισμό του 7μελούς Εφορευτικού Συμβουλίου της Βιβλιοθήκης. Γιατί σταμάτησαν οι ενέργειες αυτές; Νομίζουμε πως τα πρόσωπα που προβλέπει ο νόμος (άρθρ. 3 παράγ. 1) για την συγκρότηση του Εφορευτικού Συμβουλίου της Βιβλιοθήκης, πρέπει, έστω και από προσωπική τους πρωτοβουλία, να συντονίσουν τις ενέργειές τους για την ταχύτερη ανασύσταση και επανάλειτουργία της Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης.

Αυτός είναι ο σωστός, κατά την γνώμην μας δρόμος. Όσα διευτυπώθηκαν για Δημοτική Βιβλιοθήκη, για Βιβλιοθήκη της Ζωσιμαίας Σχολής, για Πνευματική Έστία κ.λ.π. είναι βέβαια καλά κι' έμορφα ως σχέδια και μελλοντικές πραγματοποιήσεις. Η άδηριτη ανάγκη των πραγμάτων ωστόσο, επιβάλλει ν' αντιμετωπισθεί το ζήτημα της Βιβλιοθήκης μέσα στις σημερινές δυνατότητες του τόπου μας. Φτάνει πιά ή άδιαφορία για ένα ζωτικό και κεφαλαιώδες ζήτημα που ή λύση του άποτελει, χωρίς υπερβολές τη Λυδία λίθο για το τι άξιζουμε σήμερα.

ΔΑΚΗΣ ΜΠΑΛΤΣΟΣ

Τι είναι ή ζωή; Είναι μια φτωχή γυναίκα, όχι πολύ όμορφη, συχνά άρρωστη, με την όποια ένωθήκαμε χωρίς να το θέλουμε. Ας μ'ήν προσπαθήσουμε να τη φκειασιδίσουμε: Πρέπει να έχουμε το θάρρος να την υπομεινουμε.

Αντρέ Μωρουά

Εάν μπορούσαν ν' άπαντήσουν στο έρώτημα, γιατί να γράφουμε, θα μπορούσαν ν' άπαντήσουν και να εξηγήσουν γιατί ζούμε. Το να γράφεις είναι μια βιολογική λειτουργία που συμμετέχουν όλα τα ένστικτώδη στοιχεία της ύπαρξώς.

Μεγάλος συγγραφέας είναι εκείνος που ξέρει να μάς μαγεύει, διηγώντας μας πράγματα που ξέραμε.

Ζαν Ροστάν

Είναι ευκολώτερο να άπατήσεις ένα λαό, παρά ένα μόνο άνθρωπο και, από τα ψέμματα, είναι τα πειδ χεντρά, τα πειδ άπίστευτα που γίνονται καλλίτερα πιστευτά. Γιατί ή φαντασία του λαού δεν άνέχεται τη μετριότητα και σε κάθε περίπτωση, είναι το πολύ μεγάλο που την αιχμαλωτίζει.

Αλέξ. Βινέ

ΠΩΣ ΒΛΕΠΩ ΤΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

DOROTHEA PAPPACRISTUS

«Το κείμενο που ακολουθεί γράφτηκε ειδικά για τις «Ήπειρωτικές Σελίδες» από ένα κορίτσι, μόλις 19 χρονών, που κατάγεται από την Ήπειρο και ζει στην Αμερική. Σπουδάζει με επιτυχία, γενική Ιστορία της τέχνης, ιδιαίτερα του δράματος στο ανώτερο κολλέγιο της Βερτζίνιας και δέχτηκε με χαρά και ένθουσιασμό να γίνει τακτικός συνεργάτης του Περιοδικού μας που θα το ένημερώνει υπεύθυνα και συστηματικά πάνω στα ζητήματα, γεγονότα και φαινόμενα της ξένης πνευματικής ζωής. Οι «Ήπειρωτικές Σελίδες», αισθάνονται εξαιρετική χαρά διότι την φιλοξενούν και την πρωτοεμφανίζουν στο κοινό μας».

Οι φίλοι του θεάτρου σ' όλο τον κόσμο υποβάλλουν πολλές έρωτήσεις σχετικά με την κατάσταση του Αμερικανικού θεάτρου.

Οι ξένοι καλλιτέχνες του θεάτρου ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τις τάσεις της αμερικανικής αισθητικής, πρό πάντων στο δράμα, γιατί πολλοί από τους δικούς τους καλλιτέχνες, άνδρες και γυναίκες, έρχονται στην Αμερική για ανώτερες σπουδές, πείρα, για καινούριες ευκαιρίες, κι' έτσι χρειάζεται να ξέρουν τι ζητούν οι Αμερικανοί να ιδουν πάνω στη σκηνή.

Αν κοιτάξετε τη θεατρική στήλη οποιασδήποτε Αμερικανικής εφημερίδας, θα ιδείτε να δημοσιεύεται ένας μακρύς κατάλογος από μουσικές κωμωδίες. Θάθελα ν' αναφέρω εδώ μερικές από τις πιο επιτυχημένες μουσικές κωμωδίες του Μπρόντγουαϊ, όπως ο Νότιος Είρηνη κι' ο, Ανθρωποι και κούκλες, Ο φίλος Τζόυ, Ένα δέντρο με γαλόνια, Δυο σεμιά Αψίδα και τις πολύ νεώτερες Οί κύριοι προτιμούν τις ξανθές, και Που είναι ο Τσάρλυ.

Απλές κωμωδίες που ανεβάζουν τώρα είναι: Το τοίχο κόλλημα, Η πιστή σύζυγος και ο Τζιτζι. Δραματικά θεατρικά έργα παίζονται ο Καίσαρ κι' ή Κλεοπάτρα, Ο Άντωνιος κι' ή Κλεοπάτρα, ή Άννα Κρίστι και τελευταία Η άστνομη υπόθεση, και το Λεωφορείο ό πόθος.

Είστε φανερό πως ανεβάζουν πολλές μουσικές κωμωδίες στο Μπρόντγουαϊ και λιγώτερα σοβαρά δράματα. Γιατί;

Η εξήγηση ίσως βρίσκεται στην πολεμική άπειλή και την οικονομική αστάθεια. Ο κόσμος πηγαίνει στο θέατρο και ζητάει να βρει σ' αυτό την κυριώτερη πηγή διασκεδάσεως και οι περισσότεροι θεαταί θέλουν να ιδουν κάτι ελαφρό και διασκεδαστικό, που θα αποτραβήξει τις σκέψεις τους από τον καθημερινό μόχθο και τα χαοτικά παγκόσμια ζητήματα. Ωστόσο, πρέπει κάπως να κατηγορήσουμε τους διευθυντές και τους παραγωγούς επειδή το δράμα χάνει. Οι παραγωγοί καταλαβαίνουν πως ή μουσική τραβάει τον κόσμο των θεωρείων, γι' αυτό παράγουν διαρκώς μουσικές κωμωδίες, που μπορούν να χαρακτηρισθούν σαν έργα που δίνουν χρήματα. Είναι αλήθεια πως μερικές ήταν καλές όπως ή Ο κλάμα, ή Γλεντ ο κ ό π ο ς και ή Νότιος Είρηνη κι' ο, αυτά όμως είναι ελάχιστα. Όσο πιο γρήγορα οι διευθυνταί και οι παραγωγοί θα παύσουν να βλέπουν τη σκηνή σαν επιχείρηση και τόσο πιο μπορούν να κάνουν λεφτά, τόσο καλύτερα θα είναι για το θέατρο.

Ο κίνδυνος από τον όποιο πρέπει να φυλάγεται το θέατρο, είναι ο φόβος μη τυχόν περιορισθεί ή γίνει πολύ μονόπλευρο. Προσωπικά δεν είμαι εναντίον της όπερέτας ή της κωμωδίας. Νομίζω πως για το δράμα χρειάζεται μεγαλύτερο ταλέντο, αλλά και πως πρέπει να υπάρχει ποικιλία στη σκηνή, αν την ήθελαν τη λογαριάσουμε σε καλλιτεχνική εκδήλωση.

Τα δύο μισα τελευταία χρόνια το Αμερικανικό θέατρο βρίσκεται σε πολύ άσταθη οικονομική θέση. Τα θέατρα του Μπρόντγουαϊ δεν έχουν «ξεπούλημα» εισιτηρίων, όπως το ήξεραν κάποτε. Ακόμα κι' οι θερινοί θεαταί (θίασοι που ανεβάζουν έργα σε μικρές πόλεις που είναι κέντρα παραθερισμού το καλοκαίρι) δεν είχαν κέρδη. Πολλές εταιρείες δεν δαξίζουν τα έξοδά τους να πληρώσουν τους ήθοποιους.

Γιατί ο κόσμος δεν πηγαίνει στο θέατρο όπως έδω και λίγα χρόνια;

Ο κινηματογράφος, αυτή είναι ή άπάντηση. Είναι και το ζήτημα των φτηνότερων εισιτηρίων του κινηματογράφου και πολλοί τον προτιμούν από το θέατρο.

Η μεγαλύτερη άπειλή όμως είναι ή τηλεόραση. Η τηλεόραση είναι τώρα σε κάθε σπίτι σχεδόν. Γρήγορα πάει

να φτάσει στην κορυφή της. Αν θέλει κανείς να ιδεί ένα κινηματογραφικό έργο, ή ένα δράμα, ή μια κωμωδία μπορεί να τα ιδεί γυρίζοντας ένα κουμπί. Οι παραστάσεις της τηλεόρασης έφτασαν στον τελειότερο βαθμό και γι' αυτό οι περισσότεροι μένουν στα σπίτια τους, τις βλέπουν και δεν ξοδεύουν και χρήματα. Σκέπτονται πως μπορούν να ιδουν τα ίδια έργα στην τηλεόραση, που θα ιδουν στον κινηματογράφο ή στο θέατρο. Αυτό είναι αλήθεια ως ένα σημείο, αλλά ο πραγματικά θεατρόφιλος αναγνωρίζει ότι οι Αμερικανοί θεατρικοί συγγραφείς, όπως ο Τέννεση Ουίλιαμς, ο Εδγέινος Ο' Νήλ, ο Άρθουρ Μίλλερ και ο Μάξγουελ Άντερσον γράφουν έργα που δεν αφήνουν το θέατρο να πεθάνει. Τέτοια μεγάλα έργα σαν το Τέννεση Ουίλιαμς Το γυάλινο θηρίο, το ροφέι, ένα έργο για μια μητέρα από το Νότο, την Αμάντα, που νομίζει πως είναι ακόμα όμορφο νέο κορίτσι που τ' αγαπούν και προσπαθεί να κάνει το ντροπαλό άναπηρο κορίτσι της σαν τον έαυτό της: ακριβώς. Τελικά ή Αμάντα καταλαβαίνει τη θέση της στον κόσμο και ή κόρη της βρίσκει ήσυχία.

Το Λεωφορείο ό πόθος είναι ένα άλλο μεγάλο έργο του Τέννεση Ουίλιαμς. Είναι ένα τραγικό έργο που σου σπάει την καρδιά, για μια καθηγήτρια από το Νότο, που δε θέλει να παραδεχτεί ότι πέρασαν τα χρόνια της. Αποζητάει κολακίες κι' αγάπη, αλλά δεν τα βρίσκει, καταντάει να γίνει μια κοινή γυναίκα και στο τέλος τρελαίνεται. Είχε μεγάλη επιτυχία στον κινηματογράφο και στο θέατρο.

Ο Εδγέινος Ο' Νήλ μάς έδωκε το δυναμικό έργο του Πράξενο Ιντερμέτζο για τα προβλήματα ενός νέου ζευγαριού που κλείνει μέσα του κληρονομική τρέλα και την Άννα Κρίστι, την Ιστορία της κόρης του μακυνιέρη που κουβαλάει κάρβουνο. Η Άννα γίνεται κοινή γυναίκα. Αγαπάει έναν άντρα που τη βοηθάει να γυρίσει πάλι στην τιμία και γεμάτη υγεία ζωή. Του ίδιου Ο' Μάλλιαρ ός πίθηκος είναι ή Ιστορία ενός άποτομου, άρραβαν και αγράμματου θεματή σ' ένα καράδι, που ήμια μέρα τον θρίζει ένας πλάις και τον ταξιδιώτη. Καταλαβαίνει γρήγορα πως στη ζωή και στον έρωτα υπάρχει

περισσότερο από το καράδι και το μηχανοστάσιο, βγαίνει στη στεριά και βρίσκει τη θέση του στον κόσμο.

Ύστερα ως προσέξουμε του Μάξγουελ Άντερσον. Η β α σ ί λ ι α τ η ς Σ κ ω τ ί α ς. Το έργο διακρίνεται στη διαμάχη της βασίλισσας Μαρίας Στιούαρτ και της Ελισάβετ της Αγγλίας. Την Ίωάννα της Λωρραίνης (Ζάν ντ' Άρκ) τη γενναία Γαλλίδα κόρη που είχε τεράστια επιτυχία στο Μπρόντγουάι με πρωταγωνίστρια την Ίνγκριντ Μπέργκμαν. Και το τελευταίο του Ε π ό λ υ τ ο ς σ τ ή ν Α θ ή ν α, ένα χαρούμενο έργο για το Σωκράτη στην Αρχαία Ελλάδα, που σατυρίζει τη στενοκεφαλιά των ανθρώπων.

Τελευταίον, όχι όμως επειδή είναι μικρός, θάθελα ν' αναφέρω τον Άρθουρ Μίλλερ. Ο λ ο ι ή τ α ν π α ι δ ι ά μ ο υ ε ί ν ε ε ν α α π ό τ α εξαιρετικά του έργα. Είναι η ιστορία ενός αμερικανού οικογενειάρχη που παρέδωσε άχρηστα πυρομαχικά στην Αμερικανική Κυβέρνηση για να σταλούν στους Αμερικανούς στρατιώτες. Γι' αυτό το λόγο οι στρατιώτες όλοι σκοτώθηκαν και μαζί μ' αυτούς και ο γιος του. Στο τέλος αυτοκτονεί, όταν ό άλλος γιος του τον βασανίζει θυμίζοντας του το τρομερό έγκλημα που έκανε. Άλλά το πιο εξαιρετικό έργο του Άρθουρ Μίλλερ είναι ο Θ ά ν α τ ο ς ε ν ό ς ε μ π ό ρ ο υ. Στο έργο του αυτό ο Μίλλερ ζωγραφίζει τη ζωή του τυπικού αμερικανού. Είναι ένα θλιβερό, τραγικό έργο για έναν άνθρωπο τον Γουίλλι Σώσμαν, που νομίζει ότι μπορεί να καλοπεράσει στον κόσμο δίχως να έχει κανένα άλλο φρόνιο, παρά ένα χαμόγελο κι' ένα ανοιχτόκαρδο χαιρέτημα. Διαφθείρει τις ψυχές των παιδιών του με το να σκέφτεται ότι δεν πρέπει να σπουδάζουν ή να μάθουν τίποτε, γιατί τους λείει, πώς το μόνο που πρέπει να μάθουν είναι να χαιρετούν ανοιχτόκαρδα τον καθένα. Ο Γουίλι φανερώνεται στο τέλος ένας επιπόλαιος άνθρωπος που οδηγείται στην αυτοκτονία. Αυτό το έργο άπόλυτα ολοκληρωτικά στο Λονδίνο και το κατέβασαν ύστερα από λίγες έβδομάδες. Οι Άγγλοι νόμισαν ότι ήταν ένα ήλιθιο έργο και πραγματικά πρέπει να φαίνεται πώς είναι τέτοιο, γιατί θεωρείται σαν έργο που δείχνει ένα συνηθισμένο τύπο Αμερικανού.

Τέτοια έργα, σαν αυτά που σύντομα ανέφερα, είναι έργα που ό κινηματογράφος και η τηλεόραση δεν έχουν την ελπίδα πώς θα μπορέσουν ποτέ ν' αποδώσουν. Στη σκηνή, και μόνο στη σκηνή αυτά τὰ έργα μονάχα μπορούν

ΣΥΜΒΟΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥ

(Συνέχεια εκ της 11ης Σελίδος)

θαία που αντιστοιχεί στη καθαρή μεγάλη Εβραϊσα. Ο γυμνασμένος νους ακόμα βρίσκει τα λεκτικά και νοηματικά ισοδύναμα και όταν ό προρωμαντικός επιτάσσει «θέλει άρετήν και τόλμην ή Έλευθερίαν» κι' ό Έλληνιστικός αποφαίνεται «υπεροφίαν και μέθην θά είχεν ό Δαρείος» ή μεταλλάσσεται ή καλδική «φανταστική οικουμένη» εις «των ιδεων την πόλιν» από τον Καβάφη. Άλλά ό Κ. Καβάφης, για να ολοκληρώσουμε τους δείκτες προσανατολισμού, προχώρησε πιο πολύ το ζήτημα άπ' όπου τό άφησε ή προβληματική του Σολωμού, του Παπαδιαμάντη, του Κάλδου. Παρ' όλη τη γεύση της άλχημείας ή αναδρομή του στο παρελθόν είναι αναδρομή εύσυνείδητη, χωρίς διάκενα. Ξεκινώντας άπ' τὰ άποστάγματα έλληνοσύρων μάγων, στάθηκε έκταστικά σέ έκφραστικές αναλογίες από την αρχαιότητα, πέρασε στην εποχή του Μεγ. Αλεξάνδρου και των διαδόχων του και προβληματίστηκε έντονα στα έλληνοστικά και πρώτα βυζαντινά χρόνια με τη διαμάχη του δύοντος πολιτισμού και ανατέλλοντος πολιτισμού. Ο δύων πολιτισμός ήταν ό αρχαίος, ό ανατέλλων ό βυζαντινός. Με τ'ν αρχαίον σά νά σφάλιζε μία μεγάλη πόλη με το βυζαντινόν άνοιξε μία δεύτερη και κλείνει όριστικά στις μέρες μας. Ο Καβάφης ζώντας, με την εξαιρετική κλασικιστική του διάθεση, την καθολική κρίση των καιρών του, που είναι και καιροί μας δηλ. τη δύση ενός πολιτισμού που μ'ναδικά σ' αυτόν διακρίνουμε ακόμα τη φυσιογνωμία μας, μετατοπίστηκε σέ μία κορυφαία αναλογία του αυτογενοϋς παρελθόντος μας.

Δέν στάθηκε στην επιφάνεια της αναλογίας άλλ' αποκρουστικά και στεγνότατα έωσφορικά μετέβαλλε τὰ πρόσωπα σέ προσώπεια και τὰ σχήματα σέ προσχήματα. Επισήμανε κ' έπέμεινε στους καιρούς μεταίχιμων όπου ό άνθρωπος χάνει την αγωνιώδη σημασία της έλευθερίας. Από την αρχαιότητα έλάχιστες φορές διατήρησε τη νοσταλγία

να έκτιμηθούν και να παχτούν με καλλιτεχνικό ταλέντο.

Έργα σαν αυτά δεν θ' άφήσουν το θεάτρο ποτέ νά πεθάνει, αλλά θα κρατούν πάντα ζωντανό, για να φέρνει ζωή και κατανόηση στο θεατή.

Μετάφραση από τ' Άγγλικά:

ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

της και τὰ ήθικά έως διδάγματα, άκόμα τις άντινομίες μερικων συντελεστικών γεγονότων της, αλλά προς τις έσχατιές της ιδιοφυΐας του στράφηκε άποφασιστικά προς τη συμπαγή κληροδοσία των βυζαντινων. Στον Καβάφη τέλος και ειδικά σ' αυτή την έποχή άνήκει κι' ό κατηγορηματικός άφορισμός «ό ένδοξος μας βυζαντινισμός».

IV

Ο βυζαντινισμός άποτελεί λοιπόν σι' αλήθεια, ένα πλάτος και μήκος παραλληλίας γι' αυτόν που θά' ήθελε, ανατρέχοντας στο παρελθόν, να κατορθώσει μέσα του, όπως την όρίσαμε, την όνομασία του κλασσικού. Οι κλασικίζοντες πνευματικοί δείκτες προσανατολισμού έδωσαν ήδη μία πρώτην άπάντησιν. Μία δεύτερη ούσιαστικώτερη άποδεικτική άντλείται από την εξέταση του χαρακτήρα του βυζαντινού μας μεσείωνα. Ορθοτομώντας λοιπόν αυτόν τον μεσαιώνα διακρίνουμε τρεις βασικούς παράγοντες πλειοδοσίας στα επιχειρήματά μας.

Ο βυζαντινισμός κατ' αρχήν είναι ή άμεσα προγονική μας ύλη, άρρηκτα δεμένη με την τωρινή έκφρασή μας, το πρόσφατο προγονικό περιβάλλον μας. Με την αρχαιότητα μας διάσπασε όριστικά και τελεσίδικα, έτσι που οι εϋδόκιμες άναφορές μας σ' αυτήν την αρχαιότητα, έφ' όσον δεν είναι κίβδηλες προγονοπληξίες, φαίνονται και είναι πάντα δευτερογενείς και ξένης όρασης, κατχόμενες αποκλειστικά από τη δυτικήν Αναγέννηση και έντεϋθεν. Απεναντίας ή έκφρασή μας σ' όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας είτε στη δράση είτε στη σκέψη αναφέρονται, με μία λέξη όλόκληρη ή λεγόμενη νεοελληνική θεωρία και ψυχονοοτροπία μας, αυτός ό έξαλλος άντιστασιμός που μάς βαρυνώνει κι' άλλοτε μάς αναδείχνει, όπως παρακάτω θά εξηγήσουμε, όφείλεται αποκλειστικά στην τραγική πείρα του βυζαντινού παρελθόντος.

Γ. Κ. ΔΑΛΛΑΣ

(Είς το προσεχές το δεύτερον Μέρος)

Η μεγάλη πλειονότητα του Άγγλικού λαού δεν ενδιαφέρεται για ένα βιβλίο παρά όταν την βεβαιώσουν ότι αυτό είναι άνήθικο.

Όσκαρ Ουάιλντ

...ΚΑΙ ΕΠΕΣΕ ΣΤΗ ΦΩΤΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

SOMERSET MAUGHAM

Το μπάρ ήταν γεμάτο κόσμο. Ο Σάντι Οδέσκιωτ, ύστερα από δυό κοκτέιλ, άρχισε νά πεινάει. Συμβουλευτήκε το ώρολόγι του: Περσάσμενες δέκα και ήταν προσκαλεσμένος νά δειπνήσει για τις έννιάμισιν με την κυρία Εϋα Μπάρρετ. Κατόπι, διέκρινε κάποιον που έρχόταν προς συνάντησή του.

—Χαίρε Κότμαν, του είπε. Μπορώ νά σάς προσφέρω ένα ποτήρι;

—Δέν υπάρχει λόγος ν' άρνηθεί κανείς, κύριε.

Ο Κότμαν, ένας όμορφος νέος καμιά τριανταριά χρόνων, φορούσε με κομψότητα ένα σταυρωτό σμόκιν καλοραμμένο κι' ένα παπιγιόν με κόμπο καλλιτεχνικό. Τά πυκνά μαύρα μαλλιά του ή επίμελεια γυαλισμένα, είχαν τη χτενισιά τους προς τὰ πίσω.

—Τι κάνει ή Στέλλα, ρώτησε ό Σάντι.

—Α! πολύ καλά. Της χρειάζεται νά ξαπλώνει πάντοτε, πριν από το νούμερο. Λέει, πώς αυτό της πραινεί τὰ νεύρα.

—Χίλιες λίρες νά μούδιναν, ποτέ δε θά τολμούσα αυτό, που κάνει αυτή.

—Τό πιστεύω άπόλυτα. Είναι μοναδική για νά έκτελει αυτή τη δύσκολη άκροβασία. Έννοώ από παρόμοιον ύψος και μέσα άκριβώς σέ πέντε πόδια νερό.

Η Στέλλα ήταν ή γυναίκα του. Εί- ναι αλήθεια πώς αυτή έπαιζε τη ζωή της, αλλά ήταν αυτός που όρηκε την ιδέα με τις φλόγες, τις φλόγες που τραβούσαν τον κόσμο και προκαλούσαν τη μεγάλη επιτυχία στο νούμερο. Η Στέλλα ριχνόταν από την κορυφή μιας σκάλας έξήντα ποδιών ύψος και, καθώς έλεγε ό ίδιος, στη δεξαμενή μονάχα πέντε πόδια νερού έρισκόταν. Την ώρα που ήταν έτοιμη νά πηδήσει, έχυναν στην επιφάνεια του νερού ένα λεπτό στρώμα από πετρέλαιο και μετά έβαζαν φωτιά. Καθώς ώρμουσαν οι φλόγες ή Στέλλα πηδούσε.

—Ο Πάκο Έσπινέλ μου ώμολόγησε, ότι ποτέ το καζίνο δε γνώρισε τέτοια επιτυχία, είπε ό Σάντι.

—Πιστεύω αυτό νά σάς κάνει πλούσιο.

—Ό! όχι έτσι που νομίζει ό κόσμος. Κυτάξτε, έχουμε κλείσει το πρώτο συμβόλαιο και φυσικά δεν περιμένουμε ένα τόσο μεγάλο αποτέλεσμα, αλλά ό κ. Έσπινέλ σκέπτεται νά μάς κρατήσει και τον άλλο μήνα, που αυτή τη φορά, σάς το έγγυμαι, δε θά μάς έχει με τις ίδιες συμφωνίες.

—Α! οι φίλοι μου, είπε ό Σάντι.

Έκανε νεύμα με το κεφάλι στον Κότμαν και τον παράτησε. Η Εϋα Μπάρρετ έμπαινε με τους άλλους προσκαλεσμένους. Τους είχε δώσει ραντεβού στην είσοδο του κέντρου. Όλοι—όλοι θα ήταν, όκτώ. Ένώ αυτοί περίμεναν όρθιοι στο άδειο τώρα μπάρ, γιατί όλος ό κόσμος βιαζόταν προς την εξέδρα για νά πάρει θέση στο τραπέζι του, ό Πάκο Έσπινέλ διέσχισε την αίθουσα και σταμάτησε νά χαιρετήσει την Εϋα Μπάρρετ. Ήταν της τέχνης του, νά παρουσιάζεται πρόσχαρος στους μεγάλους αυτού του κόσμου. Η κυρία Μπάρρετ, μία χήρα Αμερικάνη πλουσιώτατη δεν ευχαριστιότανε νά παίρνει ύψος μεγάλωπρεπο, τουναντίον μάλιστα έπαιξε ένα παιγνίδι κολασμένο.

—Πάκο, μου κρατήσατε ένα καλό τραπέζι; ρώτησε ή Εϋα Μπάρρετ.

—Τό καλύτερο. Σας έκανε έντύπωση ή Στέλλα;

—Βέβαια. Είναι το πιο τρομαχτικό θέαμα που είδα μέχρι σήμερα. Θέλω νά παρευρίσκομαι στο θάνατό της. Θα σκοτωθεί μία άπ' αυτές τις βραδυές, εκεί θαδίζουν τὰ πράγματα, και δεν πιστεύω ν' άστοχήσω σ' αυτό.

Ο Πάκο Έσπινέλ ρώτησε τον Μπάρμαν μήπως είδε τον Κότμαν. Ο Μπάρμαν του άπάντησε πώς έπαιρνε ένα κοκτέιλ με τον κ. Οδέσκιωτ. Στην όρχήστρα άκούσαν ένα βάλς. Ήταν σιουαρέ ντε γκαλλά και τὰ τραπέζια είχαν γεμίσει. Πιο πέρα από την εξέδρα ήρεμη και σιωπηλή ή θάλασσα. Η μουσική σταμάτησε και ό μαίτρ ντ' ότέλ, πλησίασε για νά ώδηγήσει την κυρία Μπάρρετ στο τραπέζι της. Αυτή κατέβαινε τις σκάλες μ' έναν άέρα θασίλισας.

—Θά έχουμε την καλύτερη θέση για νά δούμε το πλυνζόν, είπε όταν καθότανε.

—Προτιμώ νά δρίσκωμαι πολύ κοντά στη δεξαμενή, άπάντησε ό Σάντι, για νά κυτάξω καλά τη μορφή της, την έκφραση των ματιών της. Αυτές τις στιγμές παρουσιάζει ένα τρομαχτικό φόβο.

Ό! δεν πιστεύω καθόλου, είπε ό έγγλέζος συνταγματάρχης Γκούτχαρτ. Άπλούστατα, κάποια άπατη μεσολαβεί. Στην πραγματικότητα, κανένας κίνδυνος δεν υπάρχει.

—Δέν ξέρετε τι λέτε. Για νά ριχτεί από τέτοιο ύψος μέσα σέ τόσο λίγο νερό πρέπει νά τινάζεται ψηλά με μεγάλη

ταχύτητα από τη στιγμή που θ' άγγίξει το νερό. Κι' αν άστοχήσει στο πήδημά της, την καρτερεί ό θάνατος στον πυθμένα, με σπασμένα τὰ πλευρά της. Τό καδί, τοποθετήθηκε στο δάθος της εξέδρας, άριστέρα. Από πίσω, άκουμπισμένη σέ μεγάλους δοκούς, ύψώθηκε μία πανύψηλη σκάλα που κατέληγε σέ μία μικρή πλατφόρμα. Μετά από δυό—τρεις χορούς την ώρα που στο τραπέζι της Εϋας Μπάρρετ σέρβιραν τους άσπαραγγούς, ή όρχήστρα διέκοψε και χαμήλωσαν τὰ φωτά.

Ενας προβολέας φωτίσε το καδί. Ο Κότμαν στριφογύριζε στη φωτεινή λουρίδα. Έπειτα σκαρφάλωσε καμιά δωδεκαριά σκαλιά για νά βρεθεί στο ύψος της εξέδρας.

—Κυρίες και Κύριοι, φώναξε με

φωνή δυνατή και καθαρή, σέ λίγο θα παρακολουθήσετε το πιο έκπληχτικό νούμερο του αιώνα. Η κυρία Στέλλα, ή καλύτερη δύτρια του κόσμου, θά κάνει βουτιά από ύψος έξήντα ποδιών μέσα σέ μία φλογισμένη λίμνη βάθους πέντε ποδιών. Είναι ένα νούμερο τολμηρό και πρωτότυπο και ή Κα Στέλλα προσφέρει ένατό λίρες σέ κείνον που θά δεχότανε νά δοκιμάσει.

Μία μικρή σιλουέττα έμφανίστηκε στη σκάλα που ώδηγούσε στην εξέδρα, έτρεξε στη δεξαμενή και χαιρέτησε τον κόσμο που χειροκροτούσε. Η Στέλλα φορούσε ένα μεταξένιο άντρικό πενιού- άρ κι' ένα σκούφο του μπάγιου. Τό λεπτό της πρόσωπο ήταν μακιγιαρισμένο για τη σκηνή. Άφησε νά γλυστρήσει το φόρεμα και τό παρέδωσε στον Κότμαν. Στο ήμίφως, δεν μπορούσε νά διακρίνει κανείς τίποτε άλλο παρά μονάχα τις άσπρες κηλίδες των προσώπων και τὰ λευκά πουκάμισα. Ήταν λεπτοκαμωμένη, με σώμα συμμετρικό, με γάμπες ψηλές και μέση δαχτυλιδένια. Η Στέλλα άρχισε ν' ανεβαίνει τη σκάλα με τό φως του προβολέα. Τό ύψος φάνταζε άπίστευτο. Ένας δονήτος έχυνε το πετρέλαιο στο νερό. Ο Κότμαν κρατούσε ένα δαυλί στα χέρια. Σήκωσε τὰ μάτια στη Στέλλα που ανέβαινε την κορυφή και τραβούσε προς την πλατφόρμα.

—Ετοιμη; φώναξε.

—Ναι.

—Εμπρός!

Οι φλόγες έχύμηναν, ψηλές, τρομαχτικές

Την ίδια στιγμή ή Στέλλα πηδούσε.

Φάνηκε σαν ένα μετέωρο και χάθηκε μέσα στις φλόγες που κράτησαν ακόμη λίγο από τη στιγμή που άγγιξε το νερό. Σ' ένα δευτερόλεπτο, ξαναφάνηκε στην επιφάνεια και πήδησε στη γη, μέσα σ' ένα χείμαρρο ένθουςιασμού. Ο Κότμαν τη βοήθησε να ξαναβάλει το φόρεμά της, ενώ αυτή χαιρετούσε και ξαναχαιρετούσε ακόμη. Τα χειροκροτήματα δεν είχαν τελειώσει. Η μουσική ξαναρχίζει. Τότε η Στέλλα χαιρέτωντας τον κόσμο, κατέβηκε την εξέδρα περνώντας ανάμεσα από τα τραπέζια και διευθύνθηκε προς την πόρτα.

—Εκπληχτικό! Είπε ο εγγλέζος αριστοκράτης.

—Τιποτένιο, λέει ο συνταγματάρχης με βρετανική επιμονή. Στοιχηματίζω σ' ότι θέλετε.

Η Στέλλα ήταν μικρή και λεπτή με καστανά μαλλιά σγουρά, κομμένα κοντά και γκριζα μάτια. Είκοσι έξη περίπου χρονών. Τα χείλη της διατηρούσαν ακόμη το κοκκινάδι, ελάχιστο θέβαια, όσο που να ζωηρεύει τ' ωρό της πρόσωπο. Καθότανε ακίνητη, ριγμένη στην πολυθρόνα της. Ο Κότμαν κρατούσε το χέρι της. Ο Μπάρμαν αφού δειπνήσε, ξαναγύρισε γυρεύοντάς τους.

—Κύριε Κότμαν, ο κ. Έσπινελ σας ζητεί...

—Τελειώνοντας τη μύρα μου, αποκρίνεται ο Κότμαν, θάρρω να τον ιδώ. Τι περιμένεις ακόμη δάκα; Δε πιας καλύτερα στη γωνιά σου;

Με την άκρη των ματιών του, κύτταξε τη Στέλλα που έκλαιγε. Δεν ήξερε τι να κάνει. Τα δάκρυα κυλούσαν στο λεπτό, ωρό της πρόσωπο.

—Τι έπαθες αγαπημένη μου;

—Σίντ, δεν μπορώ να ξαναπληρώσω απόψε, απάντησε, ανάμεσα σε δυο λυγμούς. Φοβάμαι...

Της έπιασε το χέρι.

—Για να ίδουμε. Σε ξέρω καλά, της είπε. Είσαι ή γυναίκοιλα με την πιο μεγάλη καρδιά του κόσμου. Πιες ένα κοινάκι, αυτό θα σε ήρεμψει. Δεν είναι σωστό να παρατήσεις έτσι τους θεατές σου.

—Έχασα το θάρρος μου Σίντ... Ξοδηγούμαι στο θάνατο.

Σιώπησε. Κάμποσες τώρα μέρες έβλεπε καλά, πως κάτι της συνέβαινε, μα απέφευγε να της δώσει την άφορμή να εξακριβώσει αυτό που βασάνιζε την ψυχή της. Αγαπούσε πολύ τη μικρή του γυναίκοιλα. Την πήρε στην άγκαλιά του και την έσφιξε. Θα μπορούσε να μετρήσει τους χτύπους της καρδιάς της. Την αγαπούσε, κι αν η Στέλλα δε είχε διάθεση να συνεχίσει θα τα παραιτούσε όλα, έστω κι' αν η παλιά ζωή θα ξαναγύριζε.

—Όπωςδήποτε ο Έσπινελ θέλει να με δει, είπε αυτός. Πάω να του είπω, ότι δεν μπορείς να εκτελείς το νούμερο περισσότερο από μία φορά τη βραδιά και θα προσέξω πολύ σ' αυτό που θ' απαντήσει. Έσ' ου κάρησε στη θέσ σου.

Σε δυο λεπτά ξαναγύρισε χαρούμενος. —Αγάπη μου, ευχάριστα νέα! Θα μάς κρατήσει και τον άλλο μήνα με τα διπλάσια κέρδη.

Χύμηξε στην άγκαλιά της, αλλ' αυτή τον έσπρωξε.

—Πρέπει να ξαναρχίσω το ίδιο;

—Μου φαίνεται.

Σωριάστηκε κατά γής και ξέσπασε σε κλάμμα.

—Δεν μπορώ Σίντ. Δεν μπορώ. Θα με σκοτώσεις.

Έκατσε δίπλα της, της σήκωσε το κεφάλι και την πήρε τρυφερά στα χέρια του.

—Στέλλα μου, σκέπτεσαι ν' αρνηθείς; Για συλλογίσου λοιπόν! Τέσσερις μέρες μάζ μένουν του Ιουλίου και κατόπι ο Αυγουστος θα περάσει γρήγορα.

—Όχι, όχι, όχι. Φοβούμαι. Δεν θέλω να πεθάνω Σίντ. Σ' αγαπώ. Γιατί αυτοί οι άνθρωποι έρχονται και ξανάρχονται να με δούν; Ίσως, παντέχοντας το θάνατό μου. Τη νύχτα, ή ιδέα του θανάτου μου, δεν μ' αφήνει να κοιμηθώ, κι' όταν αποκοιμώμαι, βλέπω να στέκουμαι όρθη στην κορφή της σκάλας, αγναντεύοντας το χάος κάτω. Αποψε, με δυσκολία ανέδηκα, έτρεμα πολύ. Κι' όταν άναψες το δαυλί και μου φώναξες «έμπρός» μου φάνηκε πως κάτι με τραβούσε. Σίντ, αν μ' αγαπούσες δεν θα ήθελες να με καταδικάζεις σε τέτοια μαρτύρια! Ο Κότμαν αναστέναξε. Τα μάτια του ήταν πολύ υγρά· γιατί την αγαπούσε αληθινά. Στα δεκαοχτώ του χρόνια έγινε κοσμικός χορευτής. Τυχαία έρέθηκε αυτός ο εγγλέζος στην Εύρώπη και διέμενε, περνώντας από ξενοδοχείο σε ξενοδοχείο, το χειμώνα στη Ριβιέρα και το καλοκαίρι στις Γαλλικές λουτροπόλεις. Στην Έβιαν συνάντησε τη Στέλλα. Αυτή ή Αυστραλιανή κοπέλλα εργαζότανε ως καθηγήτρια της κολυμβητικής, γιατί ήταν ξακουστή δούτρα. Κάθε πρωί και κάθε απόγευμα, έκανε και από μια επίδειξη. Τα βράδια είχε προσληφθεί χορεύτρια στο ξενοδοχείο. Έτρωγαν μαζί στο ρεστوران σ' ένα ξεχωριστό τραπέζι, κι' όταν ή όρχηστρα άρχιζε να παίζει, έχορευαν για να διασκεδάσουν τους πελάτες, αλλ' χωρίς αποτέλεσμα. Δεν άργησαν ν' αγαπηθούν και με το τέλος της σαιζόν παντρεύτηκαν. Είχαν δοκιμάσει δύσκολες στιγμές. Για το συμφέρο τους, εκράτησαν το γάμο μυστικό. Οι ώριμες κυρίες δεν θα είχαν καμιά διά-

θεση να χορεύουν μ' έναν παντρεμένο κύριο, μπροστά στα μάτια της γυναίκας του. Βοήθησαν αργότερα στη Νίκαια, σε χειρότερες συνθήκες. Η μεγαλύτερη τους επιτυχία που τους έδωκε χρήμα ήταν ο Μαραθώνιος που τεωργάνωσε ένας επιχειρηματικός μάνατζερ. Είκοσι τέσσερις ώρες χορού καθημερινά με δεκαπέντε λεπτά ανάπαυση την ώρα. Τους πονούσαν οι πρισμένες γάμπες και οι πατούσες μάτωναν. Στις ατέλειωτες αυτές ώρες, έχαναν την αίσθηση των πραγμάτων. Την ενδέκατη μέρα, η Στέλλα λιποθύμησε κι' αναγκάστηκε να παραιτηθί. Ο Σίντ, συνέχισε μόνος του, γελοίος καθώς ήταν χωρίς παρτεναίρ.

Τότε στο Σίντ ήρθε μιά εμπνευση, έτσι που τριγύριζε άργά, δολομόναχος μέσα στη σάλλα. Η Στέλλα του έλεγε πάντοτε πως ήταν ικανή να κάνει δουτιά μέσα σε μιά σταλιά νερό. Αυτό ήταν αρκετό να συλλάβει το κόλπο. Τυχαία ξαναθυμήθηκε κάποιο παιδάκι που έβαζε φωτιά στο χυμένο καταγής πετρέλαιο και απότομο αναπήδημα της φλόγας. Έγραψε σ' ένα φίλο του που δέχτηκε να προκαταβάλει τ' απαραίτητα χρήματα για την αγορά της συσκευής. Το νούμερο είχε επιτυχία. Η φήμη τους κερδήθηκε. Και τώρα, στον κολοφώνα της δόξας τους, έρχεται η Στέλλα να μιλάει πως έπρεπε να τα χρεμίσουν όλα. Δεν ήξερε τι να πει. Έκείνο που του πλήγωνε την καρδιά ήταν να τη βλέπει δυστυχισμένη. Τώρα την αγαπούσε περισσότερο κι' από τότε που παντρεύτηκαν. Πόσα πράγματα έχουν υποφέρει οι δυο τους! Δεν τολμούσε να την κυττάξει. Του ήταν αδύνατον ή αγωνία σ' αγαπημένα μάτια της. Αθόρυβα άπλωσε το χέρι της και τον χάρειψε.

Την κύτταξε. Έλαμπαν τα δάκρυα στα μάτια της. Της χαμογέλασε και το γέλιο του ήταν έλκυστικό και τρυφερό.

—Όχι, αγάπη μου. Θέλω να είσαι ευτυχισμένος, του είπε. Επί τέλους, δεν έχω κανέναν παρά εσένα. Σ' αγαπώ. Σταμάτησε και σηκώθηκε. Υστερα πλησίασε την κομμώτρια.

—Σε λίγο πρέπει να έτοιμαστώ, της είπε. Ο Σίντ αναπήδησε: «Δεν θα ξανακάνεις το νούμερο απόψε.»

—Απόψε και κάθε βράδυ.

—Όχι αγαπημένη μου, όχι σ' ελγή τη ζωή. Όλα θα περάσουν. Θάρθει ο καιρός που θα τραδηχτούμε.

Η Στέλλα άφησε να πέσουν τα φορέματά της κι' όρθη, δόλογυμνη φορώντας μονάχα τις κάλτσες, κυττάχτηκε μιά στιγμή στον καθρέφτη κι' έστειλε στο είδωλό της ένα θλιβερό χαμόγελο.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΗΘΟΥΣ

Στην «Ηπειρωτική Έστία» ένας π' τους συνεργάτες της που θέλει να λογαριάζεται και για σοβαρό κριτικός, βρήκε την άφορμή να μιλήσει και για τον πονεμένο μας έφηβο, για τον ξεριζωμένο μας βουκόλο: Τον Κρουστάλλη. Τότι λέγει βέβαια δεν έχει και τόσο ενδιαφέρον. Απηχεί το πνεύμα μιας συνηθισμένης κι' άχρωμης λογιότητας που ύμφαλοσκοπεί έξω απ' την ουσιαστική προβληματικότητα των πραγμάτων. Υπάρχει όμως στο γραφτό του και μιά περικοπή που μ'αξ υποχρεώνει να μιλήσουμε κι' εμείς γιατί καταδειχνει, αν όχι τίποτε άλλο, έλλειψη, στοιχειώδους ευθύνης και γνώσης για ό,τι λέγει, πράγμα το όποιο αν παρατηρηθεί και πιο πέρα από μ'ας, θα δημουργήσει την εντύπωση πως βρισκόμαστε πελαγωμένοι μέσα στο χάος του πιο θλιβερού σκοτασμού. Γράφει λοιπόν αρχή, αρχή:

«Κάποιοι άνθρωποι αποφασίζουν να γίνουν μεγάλοι χτυπώντας τους μεγάλους. Κι' ο κριτικός Γιάννης Αποστολάκης είχε βάλει σκοπό της ζωής του να χτυπήσει όλες σχεδόν τις αξίες της Νεοελληνικής λογοτεχνίας... κ.λ.π.»

Δηλαδή ούτε λίγο ούτε πολύ υπάρχει δόλος στον κριτικό έλεγχο του Αποστολάκη, υπάρχει πρόθεση ταπεινή, υπάρχει σκόπιμος ύπολογισμός, να γίνει μεγάλος, να διαπρέψει, να ύψωθεί, με την διαπόμπευση, με το γκρέμισμα, με το διασυρμό, με την καπηλεία, κάθε μεγάλου, κάθε αξίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Το να έχει φυσικό κανέναν αντίρρησης για το έργο και για το πρόσωπο του Αποστολάκη, για την δεχτικότητα του, για την αξιολογία του, για την αρνητικότητα του, για τον άγωνα του είναι και θεμιτό και δικαιολογημένο και όρθο. Αλλά το να αποδίνει έτσι απροκάλυπτα σ' ένα τόσο μοναδικά άσοφιστευτο, κρουστάλλινο, μαχητικό, όξύ, κοφτερό, αντρίκιο πνεύμα την μορφή της έλλειψης πνευματικού ήθους, την μορφή της

έσκεμμένης άσυνειδησίας, είναι κάτι που μόνον άνυπολόγιστη άγνοια—αν όχι τίποτε άλλο—μπορεί να δικαιολογήσει και να έξηγήσει. Ο Αποστολάκης ήταν άσφαλώς ένας φανατισμένος, ένας πεισματώδης, ένας όργιλος και γι' αυτό πολλές φορές άδικος, μεροληπτικός, εφρυνικός, σαρκαστικός, καταλυτικός, άνευλαβής, άδυσώπητος άρνητής. Πλήν όμως ύπήρξε μέσα στην καλλιτεχνικά άμφιβολη και ήθικά ξεπεσμένη έποχή μας, ή πιο γενναία, ή πιο άκαμπτη, ή πιο θερμή φωνή άκραιωμένου ανθρώπου, ύψηλης ευθύνης και ήθικής παιδαγωγίας. Η κριτική του δεν ήταν άπλως μιά καλίσθητική έρμηνεία, μιά καλλιλογική ένασχόληση άλλά ήταν κυρίως μιά έπώδυνη, έπιμονη, σκληρή άνταρξη των ήθικών συνειδήσεων μέσα στον κόσμο των γραμμάτων μας και της τέχνης. Ο άγώνας του κατά πρώτιστον λόγον δεν ήταν ούτε έπιστημονικός τόσο, ούτε λογοτεχνικός τόσο, όσο προπαντός ήθικός, έξυγιαντικός, γιομάτος αίμα και λάμψη και πληθωρικός μένος και άποστολική πίστη και παλλικαριά και έσωτερική έλευθερία. Δεν έμοιαζε καθόλου με τους ψευτομορφωμένους ανθρώπους—ο Αποστολάκης—τους ξεθυμασμένους, τους ψόφιους, τους άρρωστημένους από τον αίσθηματισμό και τον κούφιο λόγο. Δεν ήταν τόσο ιστορικός άναδιφτής, δεν ήταν τόσο έξονυστικός και ψυχρός άναλυτής, όσο ήτανε κατ' έξοχήν προφήτης πόριος, ισομήτης άτεγκτος, άπόστολος δριμύς, δεοντολόγος άσυμβιβαστος. Σ' αυτή τη δεοντολογική του Μυθολογία θα πρέπει ν' αναζητηθεί το άψύ, το άνελέητο, το φλογερό, το θυελλώδες πάθος του, για τα Κλέφτικα Δημοτικά τραγούδια και το Σολωμό, όπου κατά τη γνώμη του άντικειμενικοποιείται και ύψώνεται το πιο γνήσιο και το πιο στέρεο λυρικό Έγώ, το όποιο μπορεί να σηκώσει στους ώμους του όλα κερη τη ζωή, και να βρεί μέσα στο είναι του τις αξίες για να την ζυγίσει και να την έχτιμήσει. Σ' αυτόν τον δεοντολογισμό του θα πρέπει ν' αναζητηθεί ο τραγικός έρωτας για το

άπόλυτο, ή άπεγνωσμένη του προσπάθεια για να βρεθούν και ν' άποκαλυφθούν οι ένωτικές γραμμές των παραδόσεών μας και της ιστορικής μας όρμης, για ν' άποκαλυφθεί και ξεκαθαρισθεί το νόημα του χρέους μας και ή γνησιότητα του έσωτερικού έαυτού μας, για να έξυγιανθεί και άνακαινισθεί ο πνευματικός μας πολιτισμός. Κανέναν δεν άσκησε την κριτική με τέτοια άνένδοτην ήθική και παιδαγωγική διάθεση, όπως ο Αποστολάκης. Ζήτησε να διδάξει όσο μπορούσε πιο έντονα, πιο ευγλωττα, πιο έμμονα στους νέους άνθρώπους την είλικρίνεια και την γενναιότητα, το βαρύ και πικρό μάθημα της άυτογνωσίας, της ψυχομετρίας και της άυτοκριτικής, το βαθύ μάθημα της γνησιότητας, το ύψηλό μάθημα της θυσίας.

Τώρα που έλλειψε ή όργη και το άνοιχτήριμονό μένος του κεραυνού του—το όποιο μοιραίως έκαψε και χλωρά και έηρά μαζί—, τώρα που ο πνευματικός φιλοσώμνος βακχεύει μακάριος μέσα στην πιο ζοφερή του μακαβριότητα, τώρα που το άμείλικτο φυλλορόημα τόσων περαστικών λαμπροτήτων, μ'ας άφησε γυμνούς κι' έρημους, και τρομαγμένους, δσα κι' αν ήταν τα καλά αούτο του δαιμόνιου και παθιασμένου άνθρώπου, άναλογιζόμαστε με άφατη θλίψη το έμψυχωτικό φως του παραδείγματός του που έσβησε.

Και μ'ας προκαλεί, αληθινά, συντριβή το γεγονός, ότι απ' τον τόπο μας που θα θέλαμε να μην τον χαρακτηρίζει το στενόψυχο και μυώπικό πλέγμα της πνευματικής φυτοζωίας, έκστομίστηκε έτσι έλαφρό κι' άνεύθυνα μιάν τόσο άστοχη κι' άπαράδεκτη φωνή έναντίον της δωρικής κατατομής και της διαμαντένιας στίλβης του ήθους του, που περισσότερο από κάθε τι άλλο έχομεν άνάγκη, μέσα σ' αυτήν την πλημμυρίδα της ήθικής παρεκτροπής, της ψευτιάς και της φαυλότητας και της άντιπνευματικής «οίησης» των καιρών μας.

Τα βιβλία που ο κόσμος ένομάζει άνήθικα, είναι αυτά που του άποδεικνύουν την ίδια του άναξιστία.

Όσκαρ Ουάιλντ

—Έρείς καλά έσύ, είπε, πως δεν πρέπει ν' αφήσω τους θεατές μου.

(Μετάφραση απ' τα Γαλλικά.

ΚΩΣΤΑ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ)

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΤΗ ΦΛΑΝΤΡΑ

ΛΙΟΥΣΥ ΓΟΥΓ-ΝΤΜΕΛΑ

Σ' εἶχαμ' ἀπολησμονήσει κάπως,
φαίνονταν νὰ μὴ μᾶς ἀγγίξεις ἀπὸ πολὺ κοντά.
Ναί, σὲ σκεφτόμασταν κάπου—κάπου
καὶ πιότερο σὰν κινδυνεύαμε.
Ἐέραμε, ἦσουν καλὸς σὰν κινδυνεύαμε,
εἴμαστ' ὥστόσο φαντάροι πειθαρχικοί.

Κι εἶχαμε πάντα τόσα ἄλλα νὰ σκεφτοῦμε,
ἔχει ὁ φαντάρος τόσα πολλὰ ν' ἀναλογιστεῖ—
ἡ δουλειά του, τὸ σπῆτι, τὸ γλῆντι, ἡ γυναίκα του—
ἔτσι σὲ σκεφτόμασταν, μόνο τὴν Κυριακή,
κάποτ' ὥστόσο μήτε τὴν Κυριακή.
Υπάρχουν τόσα πολλὰ ποὺ γεμίζουν τὴ ζωὴ μας.

Κι ὁλοένα στὴν ὁδὸ, στὴ δημοσίᾳ, στὸ μονοπάτι,
στὸ μονοπάτι, στὴν ὁδὸ τῆς πολιτείας, στὰ σοκάκια,
βάδιζες ἀνάμεσά μας καὶ δὲ βλέπαμε—
τὰ πόδια σου μάτωναν τὰ βάδιζες στοὺς δρόμους μας.
Πῶς δὲ βλέπαμε τ' ἀχνάρια μας στὶς στράτες μας;
Εἶνε τάχα κι ἄλλοι ἔτσι τυφλοὶ σὰν ἐμᾶς;

Τώρα θυμούμαστε· πάνω καὶ στὴ Φλάντρα
(Δὲν εἶνε παράξενο ποὺ σὲ συλλογιόμαστε στὴ Φλάντρα)
αὐτὸς ὁ ἀπαίσιος πόλεμος κάνει τὰ πράματα ξακάθαρα.
Ποτὲ δὲ σὲ σκεφτόμασταν πολὺ στὴν Ἀγγλία.
Ὅμως τώρα ποὺ εἴμαστ' ἀπέμακρα ἀπὸ τὴν Ἀγγλία,
πιστεύουμε, ξέρουμε εἰς' ἑδῶ.

Μᾶς βοήθησες νὰ περάσουμε μ' ἀστεῖα στὰ χαρὰκώματα,
ἐκεῖ στὸ χαράκωμα ποὺ θαρρετὰ καρτερούσαμε,
ἄγγιξες τὴν παληανθρωπιὰ καὶ τὴν ἔκανες ὁμορφιά.
Στάθηκες δίπλα μας στὸν πόνο, στὴν ἀδυναμία—
Εὐχαριστιόμαστε νὰ σκεφτόμαστε πῶς νιώθεις τὴν ἀδυναμία μας.
Μᾶς βοήθησες νὰ μὴ μουρμουρίζουμε.

Σὲ συλλογιόμαστε νὰ γονατίζεις στὸν Κῆπο—
Ἀχ! Θέ μου! Τὶ ἀγωνία στὸν θανατερὸ Κῆπο!
Ἐέρουμε, προσευχήθηκες γιὰ μᾶς πάνω στὸ Σταυρό.
Ἄν κάτι μᾶς ἔκανε νὰ βαστάξοιμ' εὐχάριστα
ἦταν ἡ γνώση πῶς θεληματικὰ ὑπόφερες—
Πόνος—Θάνατος, ὁ πῶς μεγάλος ἀνθρώπινος χαμός.

Σὲ ξεχάσαμε—ἀλλὰ ἐσὺ δὲ μᾶς ἀπολησμονήσες.
Εἴμαστε σίγουροι δὲ θὰ μᾶς λησμονήσεις.—
μεῖνε μαζί μας ὥσπου νὰ περάσει τοῦτος ὁ βραχνᾶς.
Καὶ σοὺ ζητᾶμε θάρρος, δύναμη, συγχώρεση—
περσότερο, μοῦ φαίνεται, σοὺ ζητᾶμε συγχώρεση
καὶ νὰ σταθεῖς μαζί μας μέχρι τέλος.

(Μετάφραση ἀπ' τ' Ἀγγλικά ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ)

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἀμερικανικὴ ὑπηρεσία πληροφορι-
ων, στέλνει κινητὰ κινηματογραφικὰ
καὶ συνεργεῖα προβολῆς ταινιῶν στὴν
ὑπαίθρο. Οἱ χωρικοὶ μᾶς εἶναι κατα-
συγκινημένοι ἀπὸ τὴν ἐνέργεια αὐτή.
Ἔστω καὶ ἀραιά, βλέπουν κάτι. Κά-
ποια φτερούγα ὀνείρου, πολιτισμοῦ καὶ
γέλιου τοὺς ἀγγίζει. Ἀλλὰ—μὲ λύπη
μᾶς τὸ σημειώνουμε—μόνο οἱ ξένοι
φροντίζουν γιὰ τὸν ἐκπολιτισμὸ μᾶς μὲ
κινηματογράφου καὶ ραδιοφῶνο. Οἱ ἰθὺ-
νοντες ἄς μιμηθοῦν· ὑπάρχουν τόσοι
τομεῖς παρθένοι! Ἄς ἐμπνεύσουν—
ἔστω καὶ μὲ ἐγκυκλίους—τὰ Κοινοτικά
Συμβούλια γιὰ τὴ δημιουργία Κοινοτι-
κῶν Βιβλιοθηκῶν. Εἶναι γνωστὸ τὸ τί
γίνεται στὴν Ἀγγλία. Καὶ στὸν τελευ-
ταῖο συνοικισμό ὑπάρχει βιβλιοθήκη,
καὶ κινητὲς, δανειστικὲς βιβλιοθήκες
ἐπισκέπτονται τακτικὰ τὰ μοναχικὰ
ἀγροκτήματα. Μόνον ἡ ἐπίμονη καὶ
ἀφιλόκερδη προσφορὰ γεννᾷ τὸν ἔρωτα
πρὸς τὸ βιβλίον. Κατὰ τὰ ἄλλα, ἂν δηλ.
ὑπάρχει στὴν ὑπαίθρο παντελὴς ἑλλειψη
γιατρῶν καὶ φρικτὴ φτώχεια, αὐτὸ ἔχει
διαπιστωθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους καὶ...
ἄς λάβουν τὰ μέτρα τους.

Ὁ Σύλλογος δημοδιδασκάλων τῆς Ἐκ-
παιδευτικῆς Περιφ. Ζαγορίου—Με-
τσόβου, μὲ χρηματικὴ εἰσφορὰ τῶν με-
λῶν του σχηματίζει βιβλιοθήκη. Χαι-
ρετίζομαι μὲ ἀκρατὸν ἐνθουσιασμό τὴν
ἐνέργεια τῶν δασκάλων μᾶς, τῶν «ἐκ-
πολλῶν δεινῶν, κ.τ.λ.» ὅπως τοὺς θέ-
λουν οἱ κάθε λογῆς μεγιστάνες μᾶς.
Αὐτὸ πάει νὰ πῇ, πῶς ἡ ὁρμή καὶ ὁ
ζῆλος γιὰ ἐκπολιτισμὸ, πνευματικὴ
ἀφύπνιση κ.τ.λ., ὁρίζεται κάπου ἄλ-
λοῦ καὶ ἔχει στοὺς δῆθεν πνευματικούς
Καίσαρες τοῦ τόπου μᾶς ποὺ, ἀπὸ καιρὸ
σὲ καιρὸ, μεταξὺ χασμουριτῶν καὶ μπί-
ζινες, ἀποφαίνονται ἐπιδοκιμαστικά καὶ
γιὰ τὴν ἱδρυση Λέσχης Ἐπιστημόνων,
Βιβλιοθήκης, Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας
(μὲ παντοῖες ἐκπαιδευτικὲς ἐκδηλώ-
σεις), γιὰ νὰ μᾶς χαρίζουν ἐνίοτε (μὲ
τὸ κοινωνικὸ κύρος τους! ἂμ πῶς;) ὄνει-
ρα θερινῆς νύχτας!

Τὶ σὰς λέει ἡ Ζωσιμαία Παιδαγωγικὴ
Ἀκαδημία μᾶς; Τὸ ἱδρυμα ποὺ
λάμπρυνε ἄλλοτε ἡ φωτεινὴ παρουσία
τοῦ κ. Ε. Π. Παπανοῦτσου καὶ ἄλλων
ἀξίων Παιδαγωγῶν μᾶς—τὸ ἀνώτατο
πνευματικὸ ἱδρυμα τῆς Ἡπείρου—λει-
τουργεῖ χρόνια τώρα μὲ μόνον τὸν κ.
Παν. Κοροντζή. Ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει
ἡμεῖς εἶναι ἡ τοποθέτηση στὴν Ἀκα-

δημία μᾶς Παιδαγωγῶν. Γεμίζει ὁ ἐγ-
χώριος τύπος μὲ κάθε εἶδους φλυαρία,
οἱ διάφοροι σύλλογοι—γύψινα διακο-
σμητικά—παρίστανται σὲ κάθε ὑποδο-
χὴ Ὑπουργῶν καὶ Πρωθυπουργῶν, μιὰ
διαμαρτυρία ὅμως ἐντονη, καταπελτικὴ
γιὰ τὸ κεφαλιώδες, γιὰ τὸ Ἔθνικὸ
(ἔχει μόνο στενὰ Ἡπειρωτικὸ) αὐτὸ ζή-
τημα, οὐδέποτε διατυπώθηκε. Τὸν πε-
ρασμένο Ἰούλιο τοποθετήθηκε, κατὰ
τὶς πληροφορίες μᾶς, ἕνας Παιδαγωγὸς
ποῦ, δυστυχῶς, ἀσθένησε σοβαρὰ καὶ
εἶναι ἀπίθανον ἂν ποτὲ ἀναλάβῃ ὑπηρε-
σίαν στὴν Ἀκαδημία. Τὶ σοὶ δάσκαλοι
θὰ βροῦν, μὲ ποιὰν ἐπίδοση στὸ λει-
τούργημά τους, μὲ ποιὰν ἔρωτα γιὰ τὴν
ἐπιστήμη τους, μὲ ποιὰ, τέλος, ἐφόδια,
ὅταν ὀρισμένα μαθήματα τὰ διδάσκονται
ἀπὸ δημοδιδασκάλους; Ἀξιοί, ἐπαινετοὶ
καθ' ὅλα, οἱ διδάσκοντες, μὰ ἔλα ποὺ
πρέπει καὶ νὰ ξέρουν ἐκεῖνο τὸ «χοῦ»
τοῦ μύθου, ποὺ στὴν προκειμένη περι-
πτωση τὸ διδάσκουν μονάχα τὰ ξένα
Πανεπιστήμια! Τὶ νὰ γίνῃ; Ξαναγυρί-
σαμε στὴν ἀλληλεδιδασκτικὴ μέθοδο.
Κισμέτ!...

Ἐμβριθές, σωστικός, ὀξυνοῦστατος κα-
θηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν σὲ Γυμνά-
σιο τῆς πόλης μᾶς, ἔγραφε μεταξὺ ἄλ-
λων στὸ περιοδικὸ «Ἡπειρωτικὴ Ἑ-
στία» ἢ «Λίγο ἀπ' ὅλα»: «Γι' αὐτὸ ἔχο-
με στρατιὰ ἀπὸ ποετὰς τρούφους, πεζογρά-
φους καὶ θεατρικούς συγγραφεῖς, ποὺ
χτίζουν τοὺς ἀνάερους πύργους τῶν ἀπο-
ξενωμένων ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ μᾶς σερβί-
ρουν νεφελώματα χωρὶς λογικὸ εἶρμα
κι' ἀληθινὸ αἶσθημα». Καὶ γιὰ νὰ μᾶς
πέισ, γιὰ νὰ γίνῃ τὸ μάθημά του ἐπο-
πικόν, δημοσιεύει μὲ ψευδῶνυμο στὸ
ἴδιο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Λίγο ἀπ'
ὅλα» μελιστάλαχτα στιχοπλάκια ala
manière de... Μαλακάση. Ἐπειδὴ ἐκτι-
μοῦμε λίαν τὴ μουσικότητά τους, τὸ αἶ-
σθημά τους, κ.τ.λ., ἀντιγράφουμε ἕνα
τετράστιχο πρὸς τέρψιν σας φίλτατε
ἀναγνώστη:

«Κάτω στὴ χλόη στρώθηκε πασχαλινὸ τρα-
πέζι τετράπαχο ψητο, κραεὶ μοσχάτο.
Ἡ Εὐθυμία ἀνοιχτόκαρδὴ γελᾷ μ' ἐμᾶς
καὶ παίζει καὶ μελωδεῖ τὰ ῥεῖν ἀπ' τὸ βάτο».

Τὸ στιχοπλάκι αὐτὸ ἐγράφη ὅχι
κατόπιν παραγγελίας τοῦ Ἐκδοτ. οἴκου
«Ἀστὴρ» γιὰ νὰ τυπωθῇ πίσω ἀπὸ ἡμε-
ρολόγια τοῦ τοίχου, ἀλλ' «ἀκολουθῶν-
τας τὸ αἰσθητικὸ δόγμα τοῦ Σολω-
μοῦ»!.. Μὴ χειρότερα. Καὶ συνεχίζει ὁ
περινοῦστατος κ. Καθηγητὴς, ποὺ ἀσφα-
λῶς θὰ διδάσκῃ στὸ Γυμνάσιό του καὶ

τὴν «Νεοελληνικὴν ποίησιν»: «Φυσικὰ
ὁ λαὸς ἀντιδρᾷ μὲ τὸ νὰ μὴ τοὺς προ-
σέχῃ (γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ τὰ βιβλία
τοὺς μένουν ἀπώλητα στὶς διτρίνες),
ἀλλὰ τὸ κακὸ γίνεται». Καλέ, μᾶς φω-
τίσε τώρα μπερδεύοντας καὶ τὸ λαὸ.
Μήπως τὰ καλὰ βιβλία (ὅσα εἶναι καλὰ
κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ κ. Καθηγητοῦ)
πουλοῦνται; Καὶ βέβαια ὄχι. Κι' ἂν
δὲν ἔξερε τὰ αἷτια ὁ κ. Καθηγητὴς τῶν
Ἑλληνικῶν πάνυ προθύμως τοῦ τὰ λέμε:
Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ εἰδικὰ καὶ τρέχοντα
(ἀκρίβεια ἐντύπων, κόστος ζωῆς κ.τ.λ.),
ἡ μεγάλη, ἡ βασικὴ αἰτία εἶναι ποὺ
δὲ μαθαίνουν τὰ παιδιὰ μᾶς στὰ Γυμνά-
σια νὰ διαβάξουν λογοτεχνικὰ βιβλία,
ποὺ δὲν τοὺς καλλιεργεῖται ὁ ἔρωτας
γιὰ τὴν τέχνη, ποὺ δὲν τοὺς γίνεται
πάθος τὸ ἐντυπο καὶ κατ' ἀκολουθίαν
δὲν τοὺς ἀνοίγει πᾶμφωτη ἡ πύλη τῆς
ἐσωτερικῆς ζωῆς. Ἡ ἐποχὴ μᾶς ἔχει
βέβαια κι' αὐτὴ τὸ μερίδιό της στὴν
ἀμαρτία, ἐμεῖς ὅμως ὅλοι ἀπαρτίζουμε
τὴν ἐποχὴ μᾶς. Καὶ κάτι ἄλλο: Φο-
βούμαστε μήπως πόποτε ἡ πλειονότητα
τῶν καθηγητῶν ποὺ διδάσκουν τὰ Νέα
Ἑλληνικά δὲν ἐρωτεύτηκε τὸ Λόγο,
δὲν γοητεύτηκε ἀπὸ τὴν Τέχνη (μὲ ταῦ
κεφαλαῖα). Ἀλλωστε ἡ μνήμη δὲν μᾶς
ἀπέλειπε· ἐνθυμούμεθα τὸ μάθημα
τῶν Νέων Ἑλληνικῶν ἐνὸς «προτύπου»
προπολεμικὰ, Γυμνασίου!

Μὲ βαθύτατη θλίψη ἀγγέλουμε τὴν ἀπό-
φασιν τοῦ λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ
«Τὰ Νέα Ἑλληνικά» νὰ διακόψῃ τὴν
ἐκδόσιν του. Αὐτὸ γίνεται στὴ δύσμοιρη
χώρα μᾶς ἀπὸ τότε ποὺ συνεστήθη κρά-
τος. Σὲ κάθε ὑγεινῆς, ζωντανῆ, μαχητι-
κῆ, ἀξιοῦ, μιᾶς... πεπνυφλουδᾶ καὶ
πάρτο κάτω. Καὶ εἶναι νὰ θρηνησῇ κα-
νένας γιὰτὶ μὲ τὸ σταμάτημα τοῦ περι-
οδικοῦ—ποὺ εἶχε κυκλοφορίαν ἴση μὲ
τὸ σύνολο ὅλων τῶν ἄλλων φιλοσο-
φικῶν περιοδικῶν—παύει ἡ ἀνθολόγησις
τοῦ Ἑλληνικοῦ ποιήματος καὶ διηγῆ-
ματος. Παύει καὶ ὁ καυστικὸς ἔλεγχος,
τὸ ἀνελέητο μαστίγιωμα τῶν πνευματι-
κῶν χαμαιλεόντων καὶ τῶν ἐμπυσμέ-
νων καταστάσεων. Ἄς κοιμηθοῦν ἡсу-
χα πλέον οἱ Φιλισταῖοι τοῦ πνεύματος
καὶ ὄνειρα τερπνὰ.

Ἀσφαλῶς ἀπετέλεσε εὐχάριστο ξάφνι-
σμα γιὰ τοὺς ἀκροατὲς τοῦ Ραδιο-
φωνικοῦ μᾶς Σταθμοῦ ἡ μεσημβρινὴ
ἐκπομπὴ τοῦ τῆς 26 Ἰουνίου 1952, ἡ
ἀφιερωμένη σὲ ἀπαγγελίας ποιημάτων
Νεοελλήνων Λυρικῶν ἀπὸ τοὺς ἡθοποι-
οὺς τοῦ Θεάτρου Κοτοπούλη ποὺ βρισκόν-
ταν τότε στὰ Γράννινα. Γιατὶ δὲν δι-
δονται συχνὰ εὐκαιρίες στὸ Ἡπειρωτι-
κὸ κοινὸ γιὰ μιὰ μεστή κι' ἐδρύτερη.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

PENOT: «Π ο ρ α μ ί δ α 67» Μυθιστόρημα.

Είναι μερικά βιβλία που σου δίνουν τιμή να μιλήσεις γι' αυτά. Είτε γιατί σε προχωρούν σ' έναν εξάσιο ποιητικό χώρο, είτε γιατί σε σηκώνουν πρὸς έναν έντονο διαλογισμό μορφοποιώντας θολές καταστάσεις της σκέψης σου, είτε γιατί τις άττονες, μικρές, φοβισμένες διάμαρτυρίες σου τις σαλπίζουν—τραγικά μεγάφωνα—με προθέσεις εξαγνισμού.

Αν μία πρωτοφανής παλίρροια αγωνίας καλύπτει ολόκληρη σχεδόν την ποιητική παραγωγή της γενιάς του 40, της πιο μαρτυρικής, πονεμένης και καθημαγμένης, όμως διόλου δεν συνόδη το ίδιο και με την πεζογραφία της. Ένα άφθονο υλικό από ματωμένα γεγονότα παραμερίστηκα. Τὸν βέδαιο θάνατο και τη φωτιά με την τεράστια εξάπλωσή τους στην Ελλάδα, στην Εὐρώπη, στὸν κόσμο ολόκληρο, δὲν τὴν είδαν οἱ πεζογράφοι μας, δὲν τόλμησαν, ἢ δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν πουν. Καὶ ἡ ἐποχή μας ὑψώνει—σὰν κεφάλια φιδιών που χτύπησαν και πού είναι έτοιμα και πάλι νὰ χτυπήσουν—δξύτατα προβλήματα ἡθικής και ἀνθρωπισμοῦ.

Όσοι κρίνανε τὴν «Πυραμίδα 67» (ένα ἡμερολόγιο πολεμικῶν έντυπώσεων) στάθηκαν κυριώτατα στην άκρα ατομικιστική θέση που πέρνει ὁ συγ-

επαφῇ του με τὴν ποίησή μας. Οὔτε παρουσιάζονται πάντα στὸ μικρόφωνο τοῦ Σταθμοῦ μας καλλιτέχνες τῆς αἰτίας τοῦ Βόκοδιου, τῆς Συνδοιῦ, τῆς Παναγιώτου. Γι' αὐτὸ δὲν θὰ πρέπει νὰ περάσει ἀσχολιάστη ἀπὸ τὴς στήλες αὐτῆς ἡ εὐχάριστη πρωτοβουλία τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ, και εὐχῆς ἔργο θάταν νὰ μᾶς δινόταν τακτικώτερα τέτοιες εὐκαιρίες. Τὸ σύνολο τῆς ἐκπομπῆς, ἀρκετὰ ἐπιτυχημένο, μ' ὅλες τὶς ἐπιφυλάξεις που μπορεί νὰ διατηρεῖ κανεὶς γιὰ τὴν εἰσήγησή που συνόδευε τὶς ἀπαγγελίες. Γιατί ὅσο κι' ἂν προσπάθησε νὰ σταθῇ κατατοπιστική, στὰ σύντομα χρονικά θρία της, γιὰ τὸ εὐρύ κοινὸ που ἀπευθύνεται, ὥστόσο δὲν κατάρφερε νὰ ξεφύγει ἀπὸ ὀρισμένες κακοτοπιές κι' ἀδίκιες τὶς φυσιογνωμίες τοῦ Καβάφη και τοῦ Καρυωτάκη. Δὲν εἶναι βολετὸ νὰ ἐπεκταθοῦμε στὸ σημεῖο αὐτὸ γιατί μᾶς λείπει τὸ κείμενό της. Ἀπ' ὅτι ὅμως θυμούμαστε, οἱ ἀπόψεις που ὑπεστήριξε ὁ εἰσηγητῆς δὲν ἴσαν πάντα οἱ «κοινὰ παραδεδεγμένες» κι' ἀδιαφιλονίκητες γύρω στὴν προσφορά τῶν ποιητῶν κι' ἔδιναν, σὲ πολλὰ

γραφῆας της ἀπέναντι στὰ γεγονότα που—παρὰ τὴ θέλησή του—τὸν πῆραν και τὸν κλυδωνίσαν ὥπως ὁ ἀνεμὸς τ' ἄχνυ καὶ ὁλοὶ—σχεδὸν—τὴν κατηγορήσαν. Μὰ ἡ «θέση» αὐτὴ δὲν εἶναι μόνο ἐνός, δὲν εἶναι μόνο τοῦ Ρένου, προσπογρᾶφεται ἀπὸ χιλιάδες νέους που τὴν ψυχὴ τους τὴν καταυγάζει ἡ πνευματικὴ και ἡθικὴ ἐλευθερία και που τὴ ζήτουν ἀκατάπαυτα, τὴ συζητοῦν ἀνοιχτά, εἶναι ἀνένδοτοι—παρὰ τὴν προσωπικὴ τους ἀνασφάλεια—νὰ ἐνταχθοῦν στὶς ἰδεολογικὲς ὁμάδες που σὰν τὸ Δία κατέχουν τοὺς κεραυνοὺς τοῦ οὐέθρου: «Αὐτὸ τὸ τσάφι τὸ δοκιμαζόμενο—ἄχ, ἂν τὸ βγάξουμε πέρα, ἂν ὡς τὸ τέλος νικῶ—σάμε τὴν ἔλξη τῶν βυθῶν, δίχως ποτὲ νὰ προδώσουμε τὴν πολύτροπη φύση τῆς ἀνθρωπότητας, δίχως ποτὲ ν' ἀντικαχτοῦμε σκληρὰ κι' ἀπάνθρωπα σὲ τίποτα—μήτε καν στὸ θολὸ και μονότροπο δαιμονισμό τῶν πιστῶν! Ἀχ μείνετε πρόσωπα—μείνετε ὅσο μπορείτε περισσότερο πρόσωπα!...»

Τὴ ζήμωση με τὰ τρομερά, τὰ ἀκατανόμαστα, τὰ τερατώδη γεγονότα που σὰν μυθικοὶ κινεζικοὶ δράκοι σὲ λείχουν και σὲ δαγκώνουν συνεχῶς και προσπαθοῦν νὰ σοῦ καταστρέφουν ὅ,τι ἐπίμονα και μεθοδικὰ ἀπόκτησες ἐντός σου: νὰ σοῦ συντρίψουν τὴν προσωπικότητα, νὰ σοῦ ἐκριζώσουν τὴν ποιητι-

κόμη σημεῖα τους, αἰχμῆς γιὰ εὐρύτερες συζητήσεις γύρω στὴν ὀρθότητά τους. Ὡστόσο ἡ ἐκπομπὴ αὐτὴ, καθὼς και ἡ ἀνάλογη—σὲ μικρότερη κλίμακα—τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου Νέας Ἰωνίας, στάθηκε μὴ πολιτισμένη νότα, ἐπαινετὴ προσπαθεια, που θὰ εἶχαν νὰ τὴν ζηλέσουν κι' ἄλλες ἐπαρχίες με μονιμώτερες καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις. Καὶ καθὼς σήμερα δὲν εἶναι μόνο τὸ έντυπο που μπορεί νὰ γίνεῖ φορέας πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων και ν' ἀνεβάσει—ὅταν τὸ θέλει και τὸ μπορεί—τὴν διανοητική στάθμη τῶν ἀναγνώστων του, ἀλλὰ και τὸ ραδιόφωνο, που με τὴν ὁλοένα και σὲ πλατύτερα στρώματα διάδοσή του, μπορεί, με μὴ μεγαλύτερη προσοχή και φροντίδα στὴν ποιότητα τῶν ἐκπομπῶν του, νὰ σταθῇ ὁ προστιωτερος ἀμβωνας γιὰ μὴ μορφωτικὴ και καλαισθητικὴ ἀγωγή τῶν ἀκροατῶν του. Ἀρκεὶ νὰ μὴν ἀφήνουν εὐκαιρίες ὥσάν αὐτὴ που στάθηκε ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὶς γραμμὲς αὐτῆς, ἀρκεὶ λίγη καλὴ θέληση κι' ἀπέραντη πίστη στὴν Τέχνη και τὴν ἀξία της.

κὴ μνήμη, νὰ σὲ ποντίσουν στὰ ταρὰ μᾶς ἀδυσσαλέας ἀνηθιότητα Ρένου—ὅπως και ἐκατομμύρια ἄνθρωποι—τὴν ὑπέστη ἄμεσα, καίρια, αλητα.

Ἡ σημαντικότερη ἀρετὴ τῆς «Πυραμίδας 67» εἶναι τούτη: ἀποκαλύπτει έντονα τὶς σκέψεις τῶν νέων που πειστεύουν στὸν ἄνθρωπο και που παλεύουν με τὸν τρόπο τους—πῶσο δαχτυλίδι και μόνιμα εἰσχωροῦν στὶς συνειδήσεις—γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, γιὰ τὸν τέλειο, και ἀπὸ κατὰ πλευρά, σεδασμὸ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν συνάνθρωπο.

Ἡ «Πυραμίδα 67» κατώρθωσε νὰ φτάσει ἐκεῖ που χίλιοι προπαγανδιστικοὶ λόγοι—με τὴν ἀγαθότερη πρόθεση—δὲν κατορθώνουν νὰ πλησιάσουν. Θυμηθεῖτε τὴν κινηματογραφικὴ ταινία «Κάπου στὴν Εὐρώπη». Ἐκεῖνα τ' ἀλητόπαιδα τοῦ πολέμου—ἐκεῖνη τὴν ἀγέλη τῶν λύκων και ἀλεπούδων που στὰ ἦτοκε ἀδύνατο νὰ τὰ καταβάλλῃ ἡ φοβερὰ και ὁ ἐνοπλος διωγμός, και που μὴ ἔχον ἕνα ἀνθρώπο, ἕνα πιανίστα, τὰ ἡμερεύει με τὸν τρόπο του και τὴ μουσική του, τὰ πειθαρχεῖ και τὰ ὀδηγεῖ πρὸς τὸ φῶς, τὴ χαρὰ, τὴν ἐργασία, τὸν ἐνθουσιασμό τῆς ζωῆς! Τὶ ἀνεκτίμητη παιδεία μᾶς προσφέρει ἡ Τέχνη!

Εἶναι σελίδες τῆς «Πυραμίδας 67» που με τὸ κοφτό, σὰν κακοτράχλο μονοπάτι ὕψος τοῦς, σοῦ φέρουν μὴν ἀγωνία και μὴ τρομερὴ αἰσθησι ἀφῆς τοῦ τοπίου, τοῦ κάματο, τῆς σωματικῆς ταλαιπωρίας: «Ἀχ, ἀτέλειωτη ἦταν, Κύριε, ἡ ἀγωνία σου, σὰν ἐπλάθες τὸ πρόσωπο τῆς γῆς!... Ράχη τὴ ράχη, βουνὸ τὸ βουνό, λόγγο τὸ λόγγο, φαράγγι τὸ φαράγγι!... Τὰ χέρια σου ἔτρεμαν—σπάραζες! Τὴν ἀπόγνωσή σου ἀποτύπωσες!...» και παρκατά, «—Πέσε, πέσε κάτω, δὲν ἀντέχεις!...» «—Μὴν ἀγαπᾶς πιά τὸν ἐαυτό σου! Σὼμα δλέπεις πῶς τυραννιόμαστε, δλέπεις πῶς ἐξαιτίας σου μᾶς νικᾶνε! Σὼμα, ἀφῆσόν νὰ σοῦ βρῶ τὸ θάνατο—ὄρες τὴ δύναμη νὰ μὴ μοῦ ἀντιστέκεσαι!...» «—Βρές τὴ εὐή!... Παράτατα ὅλα—πέσε! Πέσε κάτω!...» «—Σὼμα, τί ὠφελεῖ; Σὼμα παράλογο, ζῶο, τί ὠφελεῖ!...»

Ἄλλου ἀνεδαίνει τὸ κείμενο με μὴν ἐκπλήσσοσα δραματικότητα ὡς τ' ἀκρότατα σύνορα τῆς ὑπαρξῆς και τοῦ μηδενός, ὅπου ὅλα και ὁ λόγος ἐκφυλίζονται, παραχωρώντας τὴ θέση τους στὸ βουδὸ σπαράγμῳ, στὸ τυραννικὸ «γιατί;», στὴ μνήμη μᾶς ἀγάπης που τρεμοφέγγει. Ἐκεῖ, ψηλά ἀπ' τὸ χάος τοῦ τίποτα, μέσα στὴ θαμβωτικὴ νάρκη που μᾶς περνᾶ στὸ «κένον», οἱ σελίδες τῆς «Πυραμίδας 67» γίνονται ποίημα—

Ἀγαπητὲ ἀναγνώστη

Σεῦ ζητᾶμε συγγνώμη γιὰ τὶς τεχνικὲς ἀτέλειες τοῦ Περιεδικῷ μας. Λάβε ὅπ' ὄψει σου ὅτι ἡ «Ἡπειρωτικὲς Σελίδες» εἶναι μὴ αὐθόρμητη, καθόλου ἐμπροκὴ κίνηση νέων νὰ δώσουν στὸν τόπο μας ἕνα περιοδικὸ Τέχνης, ἀνώτερης ποιότητας, σὲ φθινὴ τιμὴ με μόνο σκοπὸ τὴν ἀνύψωση τῆς πνευματικῆς και γενικώτερα τῆς πολιτιστικῆς του στάθμης. Δὲν ἔχει τὸ περιοδικὸ μας κεφάλαια ἢ χρηματοδότες—τὸ παθητικὸ του πὺ πιθανὸν νὰ ὑπάρξει, θὰ καλυφθεῖ ἀπὸ τὰ φτωχὰ βαλόντια τῶν ἐκδοτῶν του.

Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει ὅτι θὰ παραιτηθεῖμε ἀπὸ τοῦ νὰ ἀγωνισθεῖμε γιὰ τὴν τεχνικὴ του βελτίωση. Ἡ προσπάθειά μας θὰ συνεχισθεῖ με ἐνθουσιασμό και ἐπιμονή.

Ζητᾶμε μόνο τὴν μικρὴ σου ὑποστήριξη. Ἐχουμε ἀπολυτὰ τὴν ἀνάγκη της. Γι' αὐτὸ ἂς μᾶς συγχωρήσουν οἱ ἀγαπητοὶ μας συνεργάτες τὸ ὅτι και σ' αὐτοὺς τὸ περιοδικὸ μας δὲν θὰ σταλεῖ δωρεάν.

«—Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς! Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς! Ἡ ὥρα εἶναι δώδεκα τοῦ μεσημεριοῦ! Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς! Δώδεκα τοῦ μεσημεριοῦ και δὲ χάραξε! Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς! Δώδεκα τοῦ μεσημεριοῦ και δὲ χάραξε!» και συνεχίζει «...Φύλαγα σκοπός, τέσσερες με ἔξ, πέρα κι' ἀπ' τὸ πρὶν κι' ἀπ' τὸ μετὰ τῆς μεσημερίας, εἰς αἰῶνα τὸν ὅπαντα, δίχως Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς νὰ με ἀντικαταστήσει, δίχως Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς νὰ τοῦ προσεχηθῶ—στ' ὄνομά του, στ' ὄνομα τῆς γυναίκας που με γέννησε κάποια χαράματα, στ' ὄνομα ἐκείνης που δὲ διέφυγε ποτὲ τὶς ὄσες μαργαρίτες κι' ἂν ρωτοῦσαι...»

Ὑψος κρουστό, ἀψύ, σὲ τέλεια ἐναρμόνιση ἐρχόμενο με ὅ,τι ἱστορεῖται. Ἀνασταίνει ἕνα κόσμο πικρὸ και σφραγισμένο ἀπὸ τὴν καυτὴ βούλα μᾶς ἀδυσώπητης μοίρας. Εἶναι σελίδες που ὑψώνουν μὴ θανάσιμη ἀγωνία, ἀναδύουν τὸν ἐφιάλτη και τὸν τρόμο με μὴ δύναμη που μόνον οἱ παλαιοὶ ἐυλογῶντες τὴν εἶχαν σὰν ἱστοροῦσαν μακάθριες σκηνές: «...Ἀ, τοῦτ' ἡ ἐντάφια σιωπὴ, τοῦτ' ἡ μουντὴ σιωπὴ τῆς νόχτας μέσα δῶ! Ὁ κόφιος ἴχως τῆς φωνῆς, σὰ γδοῦπος ἀπὸ κουφάρη! (Καὶ ἔχει ἡ γῆ ἀπὸ θαμνένους. Κεῖνο τὸ ἀδειο, τὸ μουντὸ, τὸ πνιγμένο!)... Θαμνένοι εἶμαστε, Κύριε, θαμνένοι μέσα δῶ! Μέσα στὸ θάλασσο, μες στὸ γρανίτη, θαμνένοι, διὰ ἄνθρωποι θαμνένοι, στὴν κορφή τοῦ Μάνκοβες!...» και παρκατά. «Ἡ κόλασή σου εἶναι Παράδεισος, Κύριε! Δῶσε, Κύριε τὴν κόλασή σου! Καὶν φωτιὲς ἐκεῖ, μέταλλα πυραχτωμένα!... Ἡ Κόλασή σου εἶναι Παράδεισος, Κύριε! Δῶσε, Κύριε, τὴν Κόλασή σου!... Πάρε ἕνα σφυρὶ και

χτύπα! χτύπα! χτύπα!, πυράχτωσε τὸ Μάνκοβες, νὰ ζήσουμε! Νίκησέ το τὸ κρύο τοῦ Παραδείσου του—νίκησέ το, Ἐωσφόρε μου, νὰ ζήσουμε, νὰ ζήσουμε!... Σένα πιστεύω, σένα λατρεύω, σένα ἱκετεύω! Βούτα τὴ σφύρα σου, τὴ γιγάντια, και κατάφερε τὴν πυρωμένη δωπάνω! Ἀρπάξ' τὸ δικράνι σου και κάρφωστο δωμέσα! Μπῆξτε βαθιά, στὸ μεδούλι φτάστο τοῦ γρανίτη, και σύντριψέ το Μάνκοβες, και πάρε μας μαζί σου, στὸ καφτὸ σου θεῖαφι—ζέστανέ μας, ζέστανέ μας!...»

Ἡ «ἱστορία ἐνὸς αἰχμαλώτου» τοῦ Δούκα, «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ» τοῦ Μυριόδηλη, τὸ «No 31.328» τοῦ Βενέζη, που θεωρήθηκαν ὡς τὰ δυνατότερα πολεμικὰ βιβλία τῆς λογοτεχνίας μας, διαθέτουν μὴν ἀνώτερη εὐαισθησία ἀπὸ τὴν «Πυραμίδα 67», εἶναι περισσότερο μυθιστορήματα παρὰ μαρτυρίες, ἔχουν ἕνα πνεῦμα φθοροποιοῦ ὑποταγῆς στὸ κακό. Ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴ δύναμη, δὲν ἀποπνέουν τὴ φρίκη, δὲν πάλλονται ἀπὸ τὸν ἄμεσο τόνο, δὲν μᾶς μεθοῦνε με τὴ φλογερὴ διαμαρτυρία γιὰ τὴν ἀτίμωση τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἔχουν τὸ έντονο ποιητικὸ στοιχεῖο και τὴν πυραχτωμένη σκέψη τῆς «Πυραμίδας 67».

Τὸ βιβλίο τοῦτο εἶναι ἀνεπαγᾶληπτο στὸ ὕψος του δὲν μᾶς θυμίζει κανένα γραφτό, ὅπως οἱ σελίδες τοῦ Παπαδιαμάντη και τοῦ Κόντογλου. Καὶ βέβαια ἡ ἐμφάνισή τῆς «Πυραμίδας 67» δὲν ἐξάρθηκε, ἀφοῦ και οἱ κριτικοὶ μας μαντρώθηκαν σὲ πολιτικὰ στρατόπεδα. Μὰ τὸ κάθε λογῆς έντυπο ἀπευθύνεται σὲ ὅμοιες συνειδήσεις και ἡ «Πυραμίδα 67» ἀπευθύνεται στὰ ἐλεύθερα ἄτομα.

ΦΡΙΕΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Όχι ἔτσι κ. Σαφ., μᾶς ἀναγκάζετε νὰ σὰς θυμίσουμε τὰ λόγια τοῦ Ρίλκε πρὸς τὸ νεαρὸ φίλο του τὸν Κάπου: «Ἀναλογίσου τὰ μεσάνυχτα στὴν κλίνη σου, τί θὰ γινῶσιν ἂν σεῦ ἀπαχόρευαν νὰ γράφης στίχους. Κι' ἂν ἀποκριθεῖς στὸν ἐαυτό σου με εὐλικρίνεια πῶς θὰ πέθαινες, τότε φίλε μου γράφε και μὴ ρωτᾶς, εἰσαι ἕνας ποιητῆς». Τὶ λές, θὰ τὸ ἐπιχειρήσεις; Μὰ με εὐλικρίνεια εἶπαμε!

Τὶ τὰ θέλετε κ. Ἀρβ., κάνατε λάθος τὴν πόρτα. Όχι παιδί μου, τὰ γραφτά σου δὲν εἶναι διόλου γιὰ μᾶς μὰ διόλου. Τέτοιους στίχους μόνο τὸ περιοδικὸ «Λίγο ἀπ' ὅλα» φιλοξενεῖ. Ὅ,τι δὲν ἐνθουσιάζει ἐμᾶς, φιλοξενεῖται ἀπ' ἐκεῖνο, και τὸ ἀντίθετο. Εἶναι κάτι ἀνάλογο μ' ἕνα χαριτωμένο ἀνέκδοτο τοῦ Νιρβάνα. Λοιπόν, ὁ Νιρβάνας εἶχε μὴ ὑπηρετρία που τὴν μεταχειρίζονταν σὰν «λυδία λίθο» γιὰ νὰ κρίνῃ τὴν ποιότητα τῶν ἔργων τῆς τέχνης. Ἀν, δηλ. μὴ ζωγραφιὰ τὴν ἐνθουσίαζε, ὁ Νιρβάνας ἀδίσταχτα πίστευε πῶς δὲν ἄξιζε καθόλου, και τὸ ἀντίθετο. Τώρα, κάποια σχέση τοῦ ἀνέκδοτου με τὰ διὰ περιοδικὰ τῆς πόλης μας θὰ ὀρθῇ; Κάποιο θὰ εἶναι ὁ Νιρβάνας και κάποιο ἡ ὑπηρετρία. Τὶ λές, ἔχουμε ἀδικο;

Πόσο τὰ χαρήκαμε και πόσο μᾶς συγκίνησαν δὲ λέγεται δ. Γλαύκου. Καὶ μόνο αὐτὰ σὰς τὰ ποιήματα σὰς δίνουν τὴν ταυτότητα μᾶς ἀληθινῆς ποιήτριας. Ἀλλες, κόρη μου παλεύουν χρόνια και χρόνια με τσουβάλια στίχους, μὰ φεῦ, μᾶς ἐνθυμίζουν πολὺ τοὺς παλιατζήδες τῶν δρόμων που διαλαλοῦν ὅ,τι ἀχρηστα...

Σὰς εὐχαριστοῦμε θερμὰ κ. κ. Ματ. Χρηστ., Ἀποστ., Ἀνδρ., Νικ., γιὰ τὶς μεταφράσεις σας. Τὶς κρατοῦμε. Ὡστε ἔτσι κ. Μακ., τί ὁ κάβουρας τὶ τὸ ζουμί του; Ἀς εἶναι. Εἴμαστε βέβαιοι πῶς ἀπὸ τὸ πρῶτο ἀκόμα φύλλο τῶν «Ἡ. Σ.» θ' ἀναθεωρήσετε, θὰ πειστήτε, θὰ χειροκροτήσετε, και προπαντός—ἐκεῖνο που μᾶς ἐνδιαφέρει—θὰ διαβάσετε—αὐτὸ ὅπως ὅποτε θὰ γίνῃ—και τὴν τελευταία γραμμὴ μας.

Ἡ ἐμπιστοσύνη σας πρὸς ἐμᾶς κ. Χητ. και ὁ ἀπαυδισμός σας ἀπὸ τὰ «τέλματα», ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ τὴ διαπίστωσή μας και τὶς ἐλπίδες μας. Ναι, θὰ εἴμαστε ἀτεγκτοί, ἀνένδοτοι και, ὅπου δὲ γίνεται ἀλλοιῶς, σκληροί. Ὡστε οἱ «σοῦπες τους» σὰς ἀηδίασαν! Μὰ γιατί ἔτσι; Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει ἀξιολογώτατα κείμενα ζήτημα ἐπιλογῆς.

Ἡ περίπτωσή σας κ. Μεσ., μοιά-

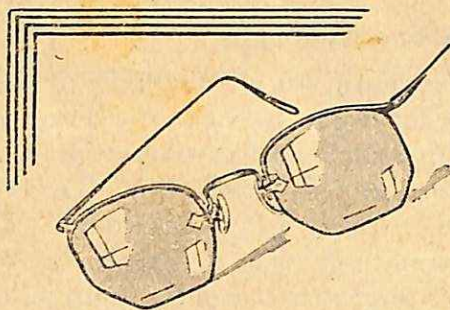
ΣΤΟΥ ΖΑΡΙΜΠΑ
ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ
των παγκοσμίου φήμης **ΟΛΛΑΝΔΙΚΩΝ ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ**
ΣΙΕΡΑ

Διατίθενται άνευ προκαταβολής εις 30
έβδομαδιαίας δόσεις.

Άμεσος και ταχεία εξυπηρέτησις εις επισκευήν
ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ—ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΨΥ-
ΓΕΙΩΝ και πάσης ηλεκτρονικής συσκευής.

ΗΛΕΚΤΡΙΚΑΙ·ΚΑΙ ΥΔΡΑΥΛΙΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Με πεπειραμένους τεχνίτας

Επιστημονική εκτέλεσις
οφθαλμολογικών συν-
ταγών.

Συλλογή κρυστάλλων
και σκελετών, των καλ-
λιτέρων έργαστασίων.

ΚΟΥΤΣΑΒΕΛΗΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ · ΚΕΝΤΡ. ΠΛΑΤΕΙΑ · ΤΗΛ. 5-44

ζει με την έξοδο του αστικού πληθυ-
σμού προς τα χωριά τον καιρό της κα-
τοχής για την επιδίωσή του. Οί «Ή. Σ.»,
άν και έπαρχιακό περιοδικό, όσο
το μπορέσουν, θα την κρατήσουν ψηλά
τη σημαία του πνευματικού καθαρισμού.
Για τ' άλλα, ποτέ, μά ποτέ δε θα γίνουν
καλάθι περισυλλογής πνευματικών
απορριμάτων. Άλλοι έχουν αυτήν την
αξιάδα και βαθμολογήθηκαν με άριστα!

Και γιατί όχι κ. Χρησ., δε θα φι-
λοξενούμε στίχους της παράδοσης; Άρ-
κει θέβαια να είναι ποιήματα να μας
δίνουν το «ποιητικό ρίγος» κ.τ.λ. Το
ίδιο ισχύει και για τον ελεύθερο στίχο.
Μά δεν είμαστε δά και «εικονοκλάστες»,
ζητούμε «Τέχνη» και σάν την συναν-
τούμε—όπουδήποτε—τη χαιρόμαστε,
τη νοιώθουμε, την εκτιμούμε, γιατί
εμείς δεν είμαστε από... τοιμέντο.

Πολύ μας άρεσε το διήγημά σας κ.
Δουκ. και το κρατούμε. Όσο για τ'
άλλα, τα λέμε και σ' αυτό ακόμα το
πρώτο τεύχος μας. Σκέψου πώς το πα-
νυγήρι είναι μόλις στην αρχή του. Το
έπιτελείο μας, έχει ολοκληρωθεί, μόνο
πού, αν και επίμονα το ζητήσαμε, δεν
τον βρήκαμε (ίσως και να μην υπάρχει
στην εποχή μας) έναν πού να γράφει με
το θυμόσοφο πνεύμα του Ναστρεδίν
Χότζα!

Χαρήκαμε τη συνεργασία σας ευγε-
νική μας φίλε κ. Άθαν., μά γιατί
αυτό το «ίσως» για τη μελέτη σας;
Άπεναντίας, θα μας είναι πολύτιμη.
Όσο για το ποίημά σας «Μιάν άλλη
δψη του Θανάτου», το δάλαμε, με πρώ-
το διάβασμα, στην καρδιά μας.

Ευχαριστούμε πολύ τους κ.κ. Γαλ.,
Άχτ. Δά ν., Λαζ., Πεκ. Κων., Σημ.,
και Π.α.π., για την εμπιστοσύνη που
έχουν στην κρίση μας, άλλ' από έλ-
ληνικά χάρη θα λάβουν απάντηση στο

Οί «Ή. Σ.»

ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ

Β. Α. ΜΠΑΜΠΑΣΙΚΑ

Λόγω ρυμοτομήσεως ΜΕΤΕΦΕΡΘΗ προσωρινώς εκ της οδού

ΑΒΕΡΩΦ 39. εις την οδόν 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 91 (πρώην
Σουλίου) πλησίον του Κέντρου «ΑΛΣΟΣ»

ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 4-97

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΓΚΡΕΣΤΑΣ

ΙΑΤΡΟΣ

Αλακιδών 1 (Τζαμί Καλούτσας) τηλ. 2-61

Δέχεται καθημερινώς

Π. Β. ΜΑΡΝΕΛΗΣ

Δικηγόρος

Παπάζογλου 18

κάτωθι Καπνα-

ρείου Σχολής

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Η εικοσαετία των Ραδιοεργαστηρίων ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ
17 Ιουλίου 1932—17 Ιουλίου 1952.—Επί τη συμπληρώσει
εικοσαετίας στα Γιάννενα τα Ραδιοεργαστήρια ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ
θα διαθέσουν Ραδιόφωνα **ΦΙΛΛΙΠΣ** χωρίς προκαταβολήν εις 40
έβδομαδιαίας δόσεις.

Λυχνίαι και παρασκευή όπως πάντοτε δωρεάν.

ΕΠΩΦΕΛΗΘΗΤΕ ΤΗΣ ΜΟΝΑΔΙΚΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ

Τα εργαστήρια της απόλυτης εμπιστοσύνης.

